№ 95 ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՅԻՍԻ 1913 ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՅԻՍԻ № 95

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".

TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 7 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԻՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и Ко, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 րուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Նշանակված է կիրակի, մայիսի 5-ին, երեկոյեան ժամը $7^{1}/_{2}$-ին, կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում (Սերգ.-Արգութեան հրապ. № 7)։ Զբաղմունքի առարկաներն են. 1) Վարչութեան և խմբագրական մասնաժողովի զեկուցումները 1912 թ. գործունէութեան մասին, 2) Վերստուգիչ յանձնաժողովի զեկուցումը, 3) 1912 թ. հաշւի քննութիւնն ու հաստատումը, 4) Խմբ. մասնաժող. նախագահ Գիւտ աւ.-ք. Աղանեանի զեկուցումը Հիւսիսային Կովկաս և Ռուսաստան կատարած ճանապարհորդութեան մասին, 5) Ընկ. Բագուի ճիւղի 1910—1912 թւերի հաշիւը և Արդւինի ճիւղի 1912 թ. հաշւի և 1913 թ. նախահաշւի քննութիւնն ու հաստատումը, 6) Վարչութեան զեկուցումը Վլադիկավկազում և Կաղզւանում Ընկ. ճիւղեր բաց անելու մասին, 7) Վարչութեան 3 անդամի և 5 փոխ-անդամի, խմբագրական մասնաժողովի 3 անդամի և 2 փոխ-անդամի ընտրութիւնները, 8) Մանկական գրքերի համար յատուկ խմբագրական մասնաժողովի ընտրութիւն և 9) Հերթական խնդիրներ։

(ա.օ.) առ. 350. 2—1

Ներսիսեան Հայոց Հոգ. Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը

սրանով յայտնում է, որ դպրոցում ԷՔՍՏԵՐՆՆԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ I-ից մինչև VII դասարանների համար սկսվելու են մայիսի 10-ից։

Քննվել ցանկացողները խնդիրների հետ միասին ներկայացնելու են նաև իրանց լուսանկարները և 5 րուբլի։ Խնդիրները յիշատակված փաստաթղթերի հետ պէտք է ներկայացնել դպրոցիս պ. վերատեսչին մինչև մայիսի 10-ը։

(28,4,8) առ. 331. 4—3

ղացիների խմբերին, այն ժամանակ հնարաւոր կը լինէր հողային ապահովութիւն ձեռք բերել բազմաթիւ աղատ ձեռքերի համար։

«Մշակի» այսօրվայ համարում առաջ բերված մի քաղուածքից մեր ընթերցողները կը տեսնեն, որ դոկտոր Բագիլը ուշադրութիւն է դարձրել Պարսկաստանի հողերի վրա և առաջարկում է, որ Էջմիածինը իր կալուածների արժէքաւորմամբ գործադրի մի այդպիսի նպատակի համար։ Սակայն որքան էլ համակրելի լինի առաջարկը ըստ գաղափարի, հազիւ թէ Էջմիածինը կարող լինի մի այդպիսի ծրագիր իրագործել թէ պաշտօնական և թէ այլ պատճառներով։ Բայց կարելի է դէպի նոյն նպատակը գնալ ուրիշ կազմակերպութիւններով, եթէ միայն հասարակութեան մէջ կը գտնվէին բաւականաչափ անձեր, որոնք ընդունակ կը լինեն նախաձեռնութիւն վերցնելու և ձեռնարկու ոգի ցոյց տալու։

Դժբաղդաբար՝ պէտք է խոստովանենք, որ չափազանց թոյլ է մեր մէջ կուլտուրական նախաձեռնութեան գործը։ Քանի տարի է, որ մամուլը խօսում է հողային հարցի մասին նոյնիսկ մեր կովկասեան իրականութեան շրջանում։ Եղել են այդ հարցի մասին գրոյցներ, վէճեր, ոգևորված ճառեր և մասնաւոր խորհրդակցութիւնների նիստերում։

Բոլորը զգում են խնդրի կարևորութիւնը և մեծութիւնը։ Բոլորը համոզված են, որ հողային հարցի վերաբերութեամբ զանցառութիւնները հաւասար են հասարակական յանցագործութեան, և չը նայելով այդ ամենին՝ խնդիրը գործնականապէս մի քայլ առաջ չէ գնում և մենք վկայ ենք այն տխուր երևոյթին, որ ազատ և ծախու հողերը ընկնում են բոլորովին կողմնակի մարդկանց ձեռքը և խլվում են սակաւահող գիւղացու տրամադրութիւնից։

Անշուշտ՝ Թիւրքիայում և Պարսկաստանում հողը աւելի եւս էժան է, քան մեր երկրում, և մի սահմանափակ դրամական ֆոնդով կարելի էր խոշոր գործեր կատարել այդ երկրներում։ Եւ ձեռնարկողները ոչ միայն սկիզբ դրած կը լինէին մի էական և կարևոր գործի, այլ և ընթացք տուած մի շարք ուրիշ աջակից գործունէութիւնների, որոնք կը գային լրացնելու ժողովրդական տնտեսական բարւոքումների մի համակրելի ծրագիր։

Խնդիրը հետաքրքրական է և մենք կը հաղորդենք նրա առիթով մի քանի խորհրդակցութիւններ։

Ս. Քալանթար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

(Լրագիրներից)

«Баку»-ի թղթակիցը Կ. Պօլսից հեռագրում է, որ հայկական պատգամաւորութեան ընդունելութիւնը մեծ վէզիրից չափազանց սիրալիր էր։ Մահմուդ-Շէվքէթը յայտնեց, որ Հայաստանում բարենորոգումներ մտցնելուն մինչև այժմ խոչընդոտ էր լինում պատերազմը. բայց և սկիզբը դրված է։ Հայերը, պրեմիէրի ասելով, կարող են հանգստութեամբ նայել ապագային։ Վերջում մեծ վէզիրը ներողութիւն է խնդրել ներքին գործերի մինիստրի համար, որ հրաժարվեց ընդունել հայկական առաջին պատգամաւորութիւնը, բացատրելով այդ սոսկ թիւրիմացութեամբ։

—

Կօնիայից յայտնում են, որ այնտեղի վալին ձերբակալված է։ Բերգապետը միացել է ապստամբներին։ Ազգաբնակութիւնը ծածանեցրել է անգլիական դրօշակ բերդի վրա և դիմել են օգնութեան համար Անգլիային։

—

Բարենորոգումները գործադրելու համար Բ. Դրնից հաստատված մասնաժողովը բաժանվել է երեք սեկցիայի. առաջինը զբաղվելու է Բէյրութով, Դամասկոսով և Հալէպով, երկրորդը՝ արևելեան Անատոլիայով և երրորդը՝ Փոքր-Ասիայի մնացած վիլայէթներով,

—

«Русское Слово» թերթի ապրիլ 27-ի համարում տպված են հետևեալ հեռագիրները հայկական հարցի մասին։ Առաջ ենք բերում ամբողջութեամբ, թէև մի քանի տեղեկութիւններ արդէն յայտնի են «Մշակի» ընթերցողներին։

I

Բուխարէստ, 26 ապրիլի. - Կ. Պօլսից հաղորդում են հետևեալ տեղեկութիւնները.

Հայոց պատրիարքարանը ստացել է Մուշից հետևեալ հեռագիրը։ Տեղական կայմակամը, պահակազօրքի հրամանատարը և մի քանի քիւրդ պարագլուխներ գաղտնի ժողովներ են կազմում։

Իշխանութիւնները պահանջում են Սասուն գաւառի հայ ժողովրդից—այն գաւառի, որ 1896 թ. հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուեց—յանձնել մօտ 100 հայ յեղափոխականներին, որոնք, իշխանութեան ունեցած տեղեկութիւններով, որպէս թէ թաքնվել են գիւղերում։ Ժողովրդի մէջ սարսափ է. 1896-ի ջարդերը սկսվեցին այդպիսի եղանակով։

Գրեթէ ամենուրեք թիւրքերը և քիւրդերը զինաւորվում են։ Ամեն մի միւսիւլման տան մէջ ժամանակակից տիպի մի քանի հրացաններ կան։ Միևնոյն ժամանակ իշխանութիւնները խստիւ պատժում են հայերին, եթէ գտնում են նրանց մօտ մի հին ատրճանակ կամ դանակ։

Յատուկ ագիտատորներ շրջում են գիւղից գիւղ և ամեն տեղ գրգռում են ազգաբնակութիւնը հայերի դէմ, հաւատացնելով թէ իբր նրանք զինաւորվում են և մտադիր են ջարդել միւսիւլմաններին։

Քրիստոնեայ ժողովուրդը ահաբեկված է։ Գիւղացիները խմբերով ապաստան են որոնում քաղաքներում։

Բայազիդի վարչութիւնը կարգադրել է կալանաւորել այն հայերի ընտանիքները, որոնք ենթակայ են զինուորակոչի, բայց փախել են Ռուսաստան։ Բանտերը լի են կանանցով և երեխաներով։ Նոյնիսկ նահանգապետի կօնակում պահվում են կալանաւորներ։ Վարվեցողութիւնը կալանաւորների հետ բանտում աննկարագրելի է ըստ իր անգթութեան։

Իշխանութիւնները յայտնապէս պաշտպանութիւն են ցոյց տալիս աւազակներին։

II

Բուխարէստ, 26 ապրիլի.—Կ. Պօլսից հաղորդում են.

Հայոց պատրիարքարանը չորեքշաբթի օրը Մուշից ստացաւ հետևեալ հեռագիրը.

«Տեղական իշխանութիւնները բացի նրանից, որ անընդունակ են անկարգութիւնների առաջն առնել, յաճախ իրանք են գրգռում այդ անկարգութիւնները։ Այժմ իշխանութիւնները պահանջում են Բ. Դռնից ուղարկել աջակից գարնիզօններ, ասելով որ սրանք փոքրաթիւ են։

III

Բուխարէստ, 26 ապրիլի

Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ Բ. Դուռը սաստիկ յուզված է Փոքր-Ասիայի խռովութիւններով և որոշել է հրատարակել պաշարողական վիճակ ամբողջ ծովափի վրա, Զմիւռնիայից սկսած մինչև Այդըն։

IV

Բուխարէստ, 26 ապրիլի.—Կ. Պօլսից հաղորդում են.

Հայոց պատրիարքարանի խառն ժողովը մշակել է այն յիշատակագրի վերջնական խմբագրութիւնը, որը, համաձայն ազգային ժողովի որոշման, պէտք է յանձնվի Բ. Դրան, շաբաթ օրը։

Ահա նրա համառօտ բովանդակութիւնը։

Յիշատակագիրը սկսվում է մանրամասն նկարագրութեամբ ոճրագործութիւնների, բռնութիւնների, սպանութիւնների, թալաններ, կատարված հայաբնակ վիլայէթներում վերջին տարիները, մանաւանդ վերջին երկու ամիսը։ Ընդ սմին յիշատակագիրը ցոյց է տալիս, որ բոլոր այդ ոճիրները պատահական չեն, չեն կարող վերագրվել առանձին անհատների յանցաւոր կամքին. ընդհակառակը, նրանք կրում են սիստեմատիկանութեան, կազմակերպված բնաւորութիւն։ Տեղական իշխանութիւնները, նոյնիսկ կենտրոնական կառավարութիւնը վերաբերվում են այդ դէպքերին անկարեկից կերպով, իբրև լոկ հանդիսականներ, որ միայն խրախուսում է ոճրագործ տարրերը։

Յիշատակագիրը յայտնում է, որ պատրիարքարանի բոլոր բողոքները, բոլոր գանգատները բախվել են Բ. Դրան լիակատար անտարբերութեան, կամ առաջ են բերել լայն, բայց անորոշ խոստումներ, անգոհացուցիչ բացատրութիւններ։ Յիշատակագիրը բողոքում է Բ. Դրան անտարբեր, գրեթէ թշնամական վերաբերմունքի դէմ։

Պատրիարքարանը առաջարկում է Բ. Դրան յայտարարել պաշտօնապէս, թէ արդեօք թիւրք կառավարութիւնը վստահանում է հայ ժողովրդի լօյալութեան թէ ոչ։

Եթէ այո, այն ժամանակ Բ. Դուռը պարտաւոր է անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնել, ապահովելու անդորրութիւնը և խաղաղութիւնը Հայաստանում և Կիլիկիայում։

Պատրիարքարանը պահանջում է պաշտօնանկ անել Ադանայի նահանգապետին, կալանաւորել աւազակներին և քիւրդ-մարդասպաններին, որոնք անպատիժ են մնում Հայաստանում, դատի և անմիջական պատժի ենթարկել մարդասպաններին և բռնագործներին։

Յիշատակագիրը վերջանում է այսպէս.

«Ահա այն պահանջները, որ ներկայացնում է հայ ժողովուրդը։ Այն դէպքում, եթէ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք չառնվեն անմիջապէս, պատրիարքարանը վերցնում է իրանից որևէ պատասխանատուութիւն հետևանքների մասին։

ԱՆՑԵԱԼԻ ՕՐՈՒԱՅՑՈՒՑԻՑ

—

Թիւրքիայի պետութեան առաջին օրերից սկսած, մանաւանդ հայկական ջարդերի սպառնալիքի ազդեցութեան տակ, բնական կերպով արծարծվեց հայկական հարցը։ Մանաւանդ այն հանգամանքը, որ ռուսաց կառավարութիւնը բարեհաճ տրամադրութիւն ցոյց տուեց դէպի Թիւրքիայի հայերի արդար դատը, հայ մամուլը սկսեց աւելի ընդարձակ տեղ տալ իր էջերում հայկական հարցին։

Մամուլի մէջ լոյս տեսած յօդուածներից երևաց, որ այդ հարցի առիթով գոյութիւն ունեն երկու միմեանցից տարբեր հոսանք, մէկը՝ որ պաշտպանում էր զէնքի ոյժի քաղաքականութիւնը, միւսը՝ որ կողմնակից էր մեծ պետութիւնների միջամտութիւնը հայցելու քաղաքականութեան։

Եւրոպական դիւանագէտների մարդասիրութեան վրա մի առանձին յոյս չը դնելով հանդերձ՝ մենք կողմնակից էինք վերջին ուղղութեան, առաջինը համարելով ոչ միայն ապարդիւն, այլև չափազանց վտանգաւոր։

Այս հարցի առիթով գրած մեր առաջին յօդուածում այն կարծիքն էինք յայտնել, որ մեծ պետութիւններից ոչ մէկը՝ առանձին առած՝ ձեռնհաս չէ հայկական հարցը լուծելու, որն արդարացաւ հէնց նրանով, որ Վեհ. Կաթողիկոսի դիմումին պատասխան տուեց, թէ լաւ կը լինի, որ՝ նոյն հարցի առիթով դիմում լինի նաև Բեռլինի դաշնագիրն՝ստորագրող միւս պետութիւններին եւս։

Այդ օրից անցան չորս երկար ամիսներ. Թիւրքը ամեն կողմից ջախջախվեց, նրա եւրօպական առացուածքի մեծագոյն մասը անցաւ յաղթողների ձեռքը և մեծ պետութիւնքներն ստիպված եղան հաշտվելու կատարված փաստի հետ։ Ալբանիան էլ անկախութիւն ստացաւ։ Իսկ հայկական հարցը դիւանագիտութեան սեղանի վրա չը դրվեց։

Չը պէտք է մոռանալ, որ Թիւրքիայի քրիստոնեայ հպատակների կեանքը աւելի անտանելի դարձաւ այն օրից, երբ զէնքի բաղդը երես դարձրեց Թիւրքիայից և եւրօպական պետութիւնները քրիստոնեաներին պաշտպանելու դիմակի տակ մի տեսակ խնամակալութիւն հաստատեցին օսմանեան կառավարութեան վրա։

Ոչ մի անգամ և ոչ մի դէպքում մեծ պետութիւնները անկեղծ չեն եղել դէպի թիւրքական բարբարոսութիւններից տանջվող ու տառապող քրիստոնէութիւնը։ Գըլխաւոր համեղ պատառը կազմում էր ինքը՝ Թիւրքիան, որի համար ակռայ են սրում ամենքը։ Եւ բոլորած այդ համեղ պատառի շուրջը, անթարթ հսկում են միմեանց, պատրաստ բզկտելու, յօշոտելու նրան, ով կը համարձակվի ձեռք պարզել նրան՝ Թիւրքիային։

Եւ այսպիսով, շնորհիւ նոյն պետութիւններից իւրաքանչիւրի ագահութեան, ստեղծվել է մի այնպիսի դրութիւն, որ իսկապէս Թիւրքիայի բռնութեան տակ հեծող ազգերի մասին հարց բարձրացնելը կապված է քաղաքական բարդ անյարմարութիւնների հետ։

Իսկ այդ անյարմարութեան զոհվել են միլիօնաւոր քրիստոնեաներ, և այն՝ շատ երկար տարիներ, մի քանի սերունդների աչքի առջև։

Հէնց մօտիկ օրերում՝ գերմանական բէյխստագում պատգամաւորները, խօսելով Հայաստանի մասին, ցաւակցութիւն են յայտնում հայերին նեղութիւններ տալու առիթով, սակայն հայկական հարցը բարձրացնելու համար բոլէին աննպաստ են համարում, որովհետև Ռուսաստանը հնարաւորութիւն կը ստանայ Հայաստանը գրաւելու։

Թող որ քիւրդերը հայերին կոտորեն, իսկ հայերն էլ քիւրդերին, եթէ կարող են. նոյնիսկ թող որ բոլորն էլ ջարդեն-ոչնչացնեն միմեանց. դա մի մեծ ցաւ չէ մարդասէր մեծ պետութիւնների համար. բաւական է, որ ինչ սարսափելի արհաւիրներ էլ պատահելու լինեն, երկրից մի թիզ անգամ չը պակսի. նա եղել է, կայ ու կը մնայ անշարժ, դեռ մարդկային արիւնով ու դիակներով պարարտացած։

Առաջին անգամը չէ, որ պարլամենտական ամբիոններից ու մամուլի էջերից խորին ցաւակցութեան ձայներ են լսվել տառապող հայութեան հասցէին։ Եղել է ժամանակ, որ մենք հաւատացել ենք։ Այժմ կոկորդիլոսի արցունքները չը չէին յոյս անգամ ներշնչել մեզ չեն կարող։

Սրա հետ մէկտեղ՝ մենք խորապէս համոզված ենք, որ ինչպէս միշտ, նոյնպէս և այս անգամ մեր բողոքը, գանգատը, աղերսանքն ու այլ դիմումներն ամենաշատը կարող են ծառայել որպէս առիթ, միջոց այս կամ այն պետութեան ձեռքում՝ իր որոշ քաղաքական հաշիւները առաջ տանելու, իր առանձին նպատակներին հասնելու համար։

Կա՞յ, արդեօք, ալբանական հարց։

— Ո՛չ,—կը պատասխանեն ամենքը։

Բայց այսօր ոչ միայն նա կայ որպէս հարց, այլ և գոյութիւն առաւ ալբանական անկախ պետութիւն, մի հրաշք, որի մասին չէին կարող երազել նոյն իսկ իրանք՝ ալբանացիք։

Եւրօպական այն մեծ պետութիւնները, որ քանի՛ տասնեակ տարիներ խուլ ու համր մնացին տանջվող հայութեան աղերսանքներին առաջ, որ մի քայլ անգամ չարեցին այդ իսկապէս մարտիրոս ազգի կեանքի դժնդակ պայմանները դէթ մասամբ թեթևացնելու, նոյն մեծ պետութիւնները անսպասելի կերպով համաձայնութեան են գալիս վայրենի Ալբանիայից անկախ պետութիւն ստեղծելու, այն Ալբանիայից, որի լաւագոյն զաւակները կարմիր սուլթանի ամենահաւատարիմ թիկնապահներն էին կազմում։

Ասացինք, որ այդ բանը կատարվեց որպէս հրաշք. բայց իսկապէս այստեղ ոչ մի հրաշք տեղի չունեցաւ։ Այդ դէպքի ամբողջ գաղտնիքը կայանում է նրա մէջ, որ շնորհիւ բալկանեան պատերազմի՝ եւրօպական քաղաքականութեան կշռի նժարը անսպասելի կերպով թեքվեց դէպի ոչ ցանկալի կող-

38. 10—7

ԲԵՌԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝
առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի։ Բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, ՌԱԴԻՒ պրէպարատներով և վիբրաուժական միջոցով՝ ՊՆԵՎՄՕՏՕ-ՐԱԿՍՈՎ։
Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9—1-ը և երեկոյեան ժամը 5—8-ը։
Չքաւորներին առ. ժամը 9—10-ը ձրիաբար։
Սօլօլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա)։ Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) առ. 92. 100—65

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Գ. Յ. ԶԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆ
(Նախկին օգնական Համայեվի)
Վերադառնալով արտասահմանից վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը
Ամեն օր՝ առաւօտեան ժ. 9—$1^{1}/_{2}$-ը և երեկ. ժ. 4—7-ը
Վելեամինօվսկայա փողոց № 4, բն. 3.
առ. (օ.մ.) 129. 50—30

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՀՈՂԵՐ

I

Թէ Թիֆլիսում և թէ Պարսկաստանում կան մեծ քանակութեամբ հողեր, որոնք ծախվում են էժան գնով և կարող էին ծառայել սակաւահող և հողազուրկ գիւղացիների համար իբրև գիւղատեղեր։

Եթէ այդպիսի հողեր գնվեն և յանձնվեն արտօնեալ պայմաններով գիւ-

մը։ Այն ինչ նոյն քաղաքականութեան նժարի հաւասարակշռութիւնն է, որ փրկում է Եւրոպային անհաւոր արկածներից։ Եւ այդ հաւասարակշռութիւնը վերականգնելու համար էր, որ եւրոպական դիւանագիտութիւնը հարկ տեսաւ կշեռքի թեթեւ թաթի վրա մի անկախ Ալբանիա դնելու։

Հայը իր յոյսը չը պէտք է դնէ մեծ պետութիւնների մարդասիրութեան վրա, այլ քաղաքական նման հանգամանքների վրա։ Երբ ստեղծվեն նման հանգամանքներ, հաւատացէք որ այլ եւս հարցնող չի լինի, թէ ով եւ ինչ է հայը։ Այն ժամանակ այլ եւս նկատողութեան չի առնվի մեր յայտնի կամ անյայտ անցեալը, մեր կուլտուրականութիւնը կամ վայրենութիւնը, մեր իրաւացիութիւնը կամ անիրաւացիութիւնը. ոչ իսկ հարց կը լինի, թէ մենք բնակչութեան ո՛ր տոկոսն ենք կազմում...

Չէ որ Ալբանիա ստեղծելիս նման մանրմունր հարցերով զբաղվող չեղաւ։

Ի նկատի առնելով, որ Թիւրքիան թէ որպէս պետութիւն եւ թէ որպէս ազգ անուղղելի է, որ նա տիրապետելու եւ կառավարելու առողջ քաղաքականութիւնից խպառ զուրկ է, ուրեմն Թիւրքիայի շուրջը դարձող հարցերը կը սպառվեն այդ պետութեան լիկվիդացիայով միայն։

Ո՞վ կարող է գուշակել, թէ հէնց վաղը, մի շաբաթից կամ մի ամսից յետոյ, քաղաքական հանգամանքներն այնպէս չեն դասաւորվի, որ Հայաստանի լայն րէֆօրմներ, նոյն իսկ աւտօնօմիայի հարցը չը դառնայ ստիպողական քաղաքական կշռի նժարը հաւասարակշռելու համար։

Որ դարաւոր տառապանքները հայ ժողովրդին դարձրել են չափազանց դիւրազգաց, դա ի հարկէ բնական է։ Փրկութեան յոյսի մի թոյլ ճառագայթ ոգեւորում է նրան այնքան, որքան յուսահատեցնում է ամեն մի շատ ու քիչ աննպաստ երեւոյթ։

Եթէ հայը գայ այն վերջնական համոզման, որ հային փրկողը չի լինելու եւրոպական պետութիւնների մարդասիրութիւնը, այլ քաղաքական հանգամանքների դասաւորութիւնը, այն ժամանակ նա կը համոզվի, թէ որքան անտեղի է դատարկ խօսքերով ոգեւորվելը կամ յուսահատվելը։

Թէեւ շատ դժուար է ահաբեկված թիւրքահային համոզել, որ նա ոչ մի հանգամանքում չը թողնի իր երկիրը եւ չը գաղթի, սակայն մենք խորապէս համոզված ենք, որ Հայաստանում մասսայական կոտորածներ տեղի չեն ունենայ։ Ով որ կը կարծի, թէ օսմանեան խուժանը ջարդ ու թալան կանի առանց կառավարութեան գիտութեան, շատ կը սխալվի։

Իսկ օսմանեան կառավարութիւնը ջարդեր կը թոյլատրի այն դէպքում միայն, երբ որպէս պետութիւն ջնջվելու վտանգի մէջ գտնվի։

Ոչ մի տարակոյս չը կայ, որ բռնութիւնները, հալածանքները սաստկացել են, որ կառավարութիւնը զինում է մահմեդականներին, իսկ քրիստոնեաներին, մանաւանդ հայերին զինաթափ անում, որ հայկական որոշ կէտերում զօրքեր են կենտրօնանում, որ, վերջապէս, կատարվում են նաեւ մասնաւոր սպանութիւններ։ Եւ Թիւրքահայը այս բոլորը համարում է նախանշան կազմակերպվող ջարդերի ու փախչում է յաւիտենական զուլումի երկրից։ Բայց, մեր կարծիքով, այդ բոլորը, որ կատարվում է օսմանեան կառավարութեան յատուկ հրահանգով, ուրիշ բանի համար չէ, եթէ ոչ հային ահաբեկելու եւ երկրից փախցնելու նպատակով։ Մեզ պէս՝ օսմանեան կառավարութիւնն էլ համոզված է, որ շուտ կամ ուշ Թիւրքահայաստանը պէտք է դրվի հաւասարակշռութիւնը խախտված քաղաքական կշեռքի վրա։ Եւ կարծում է, որ եթէ այնտեղ հանդէս գայ մահմեդականութիւնը որպէս ճնշող մեծամասնութիւն, կազատվի անդամահատվելու վտանգից։

Այն ինչ՝ մենք մեր յօդուածի սկզբում ասացինք, որ անդամահատողները երբէք ի նկատի չեն ունեցել եւ չեն ունենայ բնակչութեան ո՛ր ցեղից լինելը, այլ՝ երկիրը, հողը։

Եթէ երկիրը հայերից դատարկելը չի ազատի Թիւրքիային անդամահատութիւնից, հայն էլ ոչինչ չի շահի, եթէ թողնի իր հայրենիքը։

Այժմ աւելի, քան երբեւիցէ, Թիւրքահայը պինդ պէտք է կպած մնայ իր հայրենիքին. նա պէտք է տոկայ, տանի Թիւրքիայի հոգեվարքի վերջին ցնցումները այն խորին համոզմամբ, որ այն ժամանակ միայն նա իրաւունք կունենայ ասելու. «Ես այս երկրի տէրն եմ, սա իմ արիւնով ու արցունքով ներկված հայրենիքն է», երբ նա իր հողի վրա կանգնած կը լինի։

Սամարղանդ — Ա. Յ. Մուրադեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐԻԶԻՑ

Պարիզ, 9 մայիսի (ն. տ.)

«L'Eclair» լրագրի երէկվայ (մայիսի 8-ի) համարի մէջ տպված է հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը «Հայեր եւ քիւրդեր» վերնագրով.

«Ի թիւս այն պատճառների, որոնք դրդեցին անկեղծօրէն խաղաղասէր պետութիւններին կանօնաւորել Եւրոպական Թիւրքիայի վիճակը, ամենազօրեղը, անկասկած, այն վախն է, որ հրդեհը կարող է բռնկվել եւ Ասիական Թիւրքիայում։

«Եթէ առաջին դժուարութիւնը ծանր է, երկրորդը գրեթէ անլուծելի է առանց կօնֆլիկտի մեծ պետութիւնների մէջ։ Այստեղ՝ անկարելի է լուծել հարցը այն փոքր ազգերի պարզ աշխատութեամբ, որոնք արդէն հասած են անկախութեան համար կամ բաւականաչափ քաղաքակրթված՝ ստանձնելու ուղղակի օսմանցիների ժառանգութիւնը։

«Փոքր Ասիայում չը կայ ուրիշ ապագայ, այժմեան կայսրութեան տապալումից յետոյ, քան նրա բաժանումը եւրոպական պետութիւնների միջեւ։ Իմանալով լաւ այն առարկաները, որոնք դարձնում են Բալկանների համաձայնութիւնը այնքան անկայուն, թոյլատրելի է վախենալ, որ Ասիական Թիւրքիայի ապագայ ժառանգների անկախութիւնը դիպլօմատիայի տկար միջոցներից դէնը անցնէ։

«Բացի այն կարգադրութիւններից, որոնք պէտք է յարդարեն վերջին պատերազմը, պարտաւորիչ անդամահատութիւնը չէ երաշխաւորում այն կազմալուծման յետ կանգնեցնելը, որ պէտք է ենթարկէ Թիւրքիան ամենավատ աղէտների։

«Եթէ նոյն իսկ նա գտնէ մի ամուր կառավարութիւն, ճարպիկ եւ արի կառավարիչներ, խելամտածված դժբաղդութիւնից եւ ազատ կուսակցութիւնների ապականութիւնից, նա այնուամենայնիւ միայն մի զինադադար կունենայ։ Մենք արդէն խօսել ենք արաբական աշխարհի խմորման մասին։ Նա ձգտում է անջատվել, խուսափելով հալածանքների եւ խոշտանգումների րէժիմից, որ յուսահատեցնում է ամեն մարդու, բայց այլեւս չէ վախեցնում ոչ ոքի։ Սեփական շարժումը ներկայացնում է ընդհանուր անկարգութեան մի այլ նշան, որի բժշկութիւնը հնարաւոր է միայն առողջ աւտօնօմիաների հաստատութեամբ, եւրոպական պաշտօնեաների լօյալ կօնտրօլի ներքոյ։

«Սակայն ամէն կողմից վրա տուող անմիջական վտանգներից գեր ի վերոյ է եւ ամենից սպառնականն է Հայաստանից եկող վտանգը։ Նախկին կոտորածները նուազեցրել են ազգաբնակութիւնը, բայց աւելացրել վրէժխնդրութեան զգացումները, որոնք խրախուսվում են մի առաւել րէժիմի չարագործութիւններով։ Թրակիայի եւ Եպիրոսի զօրաբանակների պարտութիւնները խոստանում են յաղթութիւն դեռ ստրկացած ցեղերին, որոնք միայն մի առիթի են սպասում՝ թօթափելու մի դժբաղդ եւ անուղղելի տիրոջ լուծը։ Գերմանական եւ անգլիական լրագիրները շատ են խօսում հայկական մանեօվրների մասին, որոնք դաւադրութեան հովեր են առնում. եթէ սուլթանի մինիստրները մերժեն րէֆօրմները, ապստամբութիւնը անխուսափելի է, եթէ այդ րէֆօրմները շնորհվեն, քիւրդերը, ընտելացած տիրել եւ ահաբեկել հայերին, խմբովին ոտքի կը կանգնեն. այժմ նրանք խօսում են միայն իրանց զոհերը ոչնչացնելու մասին։

Այն ժամանակ ռուսների հրապարակ գալը անկասկած է երեւում. Կովկասում եւ սահմանակից գաւառներում համախմբված զօրաբանակները պատրաստ են պաշտպանել մի շարժում, որ այս անգամ պէտք է աջողվի հարիւր հազարաւոր մարդկանց բացարձակ ոչնչացման պայմանով։ Հաւանական է, որ Լօնդօնի կօնֆերենցիան կամենայ խափանել այդպիսի աղէտները։ Նրանք աւելի շատ մօտիկ են, քան մենք ենք կարծում. բայց ինչ կարող են անել հեռուից մեծ դեսպանները, երբ հայերը վճռել են այլ եւս թոյլ չը տալ այն զզուելի բռնակալութիւնը, որից տանջվում են բազում տարիներ, եւ երբ քիւրդերը նոյնպէս որոշել են խեղդել արեան մէջ ապստամբութեան ամեն մի փորձ։

Ռուսաց Ցարը ուղարկել է ս. Ալէքսանդր Նեվսկիի կարգի ադամանդազարդ շքանշանը Էջմիածնի Ծայրագոյն Պատրիարքին. դա մի սովորական շնորհ չէ, կամ պատահական մի ակտ։ Հայաստանը տանջող մշտական կօնֆլիկտի դատերից մէկը քիւրդերին տրված հողերի յետ խլումն է. արդ, քիւրդերը աւելի շուտ կը հրդեհեն ամբողջ երկիրը, քան թոյլ կը տան խլել իրանցից այդ հողերը։ Եւ որովհետեւ Ռուսաստանը թոյլ չի տայ խռովութիւններ իր կայսրութեան շեմքին, ուստի ամեն կողմից մասնացոյց անվող լարումն նախադուռն է ծանր դէպքերի։ Ասիական խնդիրը այնքան երեսներ ունի, որ բնաւ չի վերջանայ առանց նոր ջարդերի եւ սարսափելի աւերումների։»

Y

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱԴԱ-ԿԱԼԷ ԿՂԶՈՒ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 մայիսի

Վիէննա.—«Էստերրէյխ-Հունգարիշէ-Կորէսպօնդէնցը» տեղեկացնում է Օրշովից, որ Կրաշօսերէնիա կօմիտէտի պետ Ջօլտանմէգոլը գրաւեց աւստրօ-ունգարական կառավարութեան անունից, չը նայած թիւրք նահանգապետի բողոքներին, թիւրքական Ադա-Կալէ կղզին՝ Օրշովին մօտ։ Ինչպէս յայտնի է, 1878 թ. բալկանեան հարցի կանօնաւորման ժամանակ այս կղզին աչքից թողնվեց։ Ադա-Կալէն գրաւելու առիթով տեղական շրջաններում, լրագիրների ասելով, մատնանշում են, որ ուշադրութեան առնելով, որ համաձայն Թիւրքիայի եւ բալկանեան դաշնակցութեան միջեւ կապված նախնական հաշտութեան պայմանագրի երկրորդ յօդուածի՝ Էնօս-Միդիա գծից դէպի արեւմուտք ընկած բոլոր թիւրքական երկիրները պէտք է անցնեն դաշնակիցներին, որ միւս կողմից անցանկալի էր ներկայացնում պայմանագրում մուծել առանձին որոշում յիշեալ կղզու մասին, Աւստրօ-Ունգարիան հրաժարվեց այդ առիթով առանձին պահանջներ դնելու մտքից, որովհետեւ առանց այն էլ անկասկած է, որ կղզին աւելի քան 30 տարի գրաւված լինելով միապետութիւնից եւ կրելով թիւրքական կառավարութեան շատ թոյլ հետքեր, պատկանում է միապետութեան։ Վերջին հանգամանքն էլ ի նկատի ունենալով, կղզին գրաւված է Ունգարիայի իշխանութիւններից։ Որովհետեւ հարցը այնքան էլ կարեւոր նշանակութիւն չունի, ապա ուրեմն չը պէտք է այս առիթով միջազգային դժուարութիւններ նախատեսել։ Թիւրք իշխանութիւնները տակաւին բողոք չեն յայտնել, այլ տեղեկացրել են միայն, որ գրաւման մասին իրազեկ են անելու իրանց կառավարութեան։ Կղզու կառավարիչը այդ նպատակով եկել է Վիէննա տեղիս թիւրքաց դեսպանին զեկուցում տալու համար։

Բուդապեշտ.—«Պեստեր Լլօյդը» հաղորդում է, որ Ադա-Կալէն գրաւված է ունգարական թագաւորի անունից, եւ ոչ թէ Աւստրօ-Ունգարիայի անունից։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 մայիսի

Ցետինիէ.—Ծովակալ Բըռնէյը անգլիական դեսպանի միջոցով տեղեկացրեց կառավարութեանը, որ նուաճումը ժամը 2-ից վերցված է։

Սօֆիա.—Արքայազն Բօրիսը տկարութիւնից բոլորովին ապաքինվելով, մեկնեց Վառնա։

Բելգրադ.—Սերբիական «Պրէս Բիւրօն» հաղորդում է. «Լրագրական այն տեղեկութիւնները, երբ մինիստրների խորհրդի նիստում Պաշիչի զեկուցումը լսելուց յետոյ վերջնականապէս վճռվել է սահմանների հարցը, անհիմն են. մինիստրների խորհուրդը զբաղվեց ներքական գործերով»։

Լօնդօն.—Բէյտերի տեղեկութիւնների համաձայն, հաշտութեան թիւրք լիազօրները այցելեցին այսօր Գրէյին։ Կարծում են, որ պատգամաւորների խորհրդակցութիւնը կը կայանայ դեսպանաժողովի նիստից յետոյ, որը նշանակված է մայիսի 7-ին։

Վիէննա.—Սկիւտարը միջազգային զօրքերին յանձնելուց յետոյ, բացառիկ դրութիւնը Բոսնիայում եւ Հերցեգովինայում վերացվեց։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 մայիսի

Պետերբուրգ.—Թագաւոր Կայսրին բախտ ունեցաւ ներկայանալ Կովկասի փոխարքայի դիւանապետ Պետերսօնը։

Փարիզ.—Կառավարութիւնը 50,000 ֆր. է խնդրում ֆինանսական միջազգային վեհաժողովի համար։ Վեհաժողովի նիստերը կը սկսվեն մայիսի 27-ին 11 պետութիւնների ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ եւ կը տեւեն երեք ամիս։

Պատգամաւորների պալատում քննարկվեցին սօցիալիստ Դիւրաֆուրի հարցապնդումները արձակվելու պատրաստ զինուորներին պահելու մասին։ Դիւրաֆուրն ասաց, որ այդ միջոցը հակասահմանադրական է, որովհետեւ գործադրվել է պարլամենտից անկախ. երկիւղ յայտնեց, որ այդ ձեռնարկութիւնը կը մեկնվի իբրեւ ռազմի քաղաքականութեան նշան։ Բարտուն մատնանշեց, որ օրէնսդիրը կառավարութեանը իրաւունք է տուել գործադրել այդ միջոցը ոչ միայն վտանգի դէպքում, այլ նաեւ աւելի լաւ զինավարժութեան համար, եւ յարակցեց, որ նա բնաւ մտադրութիւն չունենալով չափազանցնել արտաքին կացութեան վտանգը, անհրաժեշտ է համարում գնահատել դրութիւնը սառնասրտութեամբ եւ աչքերը չը գոցել հնարաւոր հետեւանքների դիմաց։

—

Բեռլին.—Լօրդ Մօրլէյի Բեռլին այցելելը արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ յայտնի եղաւ միայն երէկ երեկոյեան։ Մամուլը Լօնդօնից ստացված երկար հեռագիրների մէջ մանրամասն քննում է Մօրլէյի Բեռլին այցելելու նշանակութիւնը։ «Ֆօսիշէ-Ցայտ.»-ը ասում է, որ իբր վճռական փոփոխութիւն է տեղի ունեցել Անգլիայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ եւ որ առաջիկայում հրաժարվելու է Նիկօլսօնը։ Լրագրի ասելով, Մօրլէյը իբր թէ նպաստելու է Գերմանիայի հետ բարեկամական համաձայնութիւն կնքելուն։ Իր՝ Մօրլէյի ասելով, այցը միանգամայն զուրկ է քաղաքական նշանակութիւնից եւ կրում է լոկ մասնակի բնաւորութիւն։

—

Վիէննա.—Կայսրը կէս ժամով ընդունեց Եագօվին եւ շնորհեց Լէօպոլդի 1-ին կարգի շքանշանը։

Շէնբրուննից Եագօվը գնաց արտաքին գործերի մինիստրութիւնը ու $1^{1}/_{2}$ ժամ շարունակ խօսակցեց Բերխտոլդի հետ։

Բերխտոլդը փոխ-այցելութիւն գործեց Եագօվին։

Լրագիրները հաղորդում են, որ միապետութեան երկու մասերի մինիստրների խորհրդակցութիւնը ոչ մի վճիռ չէ ընդունել պահեստի գնդերը անմիջապէս արձակելու մասին, որովհետեւ ճգնաժամը տակաւին մնում է։ Ալբանիայի հարաւային սահմանը դեռ որոշված չէ. նրա պետական կազմաւորումը ուրուագծված չէ. միապետութեան տնտեսական շահերը Բալկաններում դեռ ապահովված չեն. այդ իսկ պատճառով ռազմի պատրաստ վիճակը լաւագոյն եւ անհամեմատ դիւրին միջոց է ներկայանում ճգնաժամի շուտափոյթ լուծման համար։

Կայսրի մօտ կայացաւ ճաշ, որին հրաւիրված էին իշխան Վիլհէլմ Հօհէնցօլերնը, ֆօն-Եագօվը, գերմանական դեսպան ֆօն-Չիրշկին դեսպանատան պաշտօնեաների հետ, կոմս Բերխտոլդ, համապետական մինիստրները, կոմս Շտիւրկը, պալատական բարձրաստիճան իշխանաւորներ։

«Նօր. Բիւրօն» յայտնում է, որ Եագօվը Վիէննա է եկել գլխաւորապէս իր պաշտօնը ստանձնելու առիթով կայսրին ներկայանալու նպատակով։ Միաժամանակ Եագօվը հնարաւորութիւն ունեցաւ տեսակցել Բերխտոլդի հետ, ըստ որում մանրամասն քննութեան ենթարկվեցին բոլոր արդի քաղաքական հարցերը։

Պատգամաւորների պալատ. Գերմանական ազգային կուսակցութիւնը երեք հարցապնդում ներկայացրեց արտաքին գործերի մինիստրութեանը մամուլի բիւրօյի ղեկավարներին վարձատրելու մասին, ըստ որում քննադատութեան է ենթարկվում բիւրօյի գործունէութիւնը։ Կրամարժը չեխ պատգամաւորների անունից հարցապնդեց մինիստր-նախագահին այն հարցի առիթով, թէ ինչպէ՞ս է մտադիր մինիստրը արդարացնել բալկանեան ճգնաժամի ժամանակ ձեռք առնված ռազմի ձեռնարկութիւնները, նաեւ այն մասին, թէ յիրաւի՞ Աւստրօ-Ունգարիայի եւ Իտալիայի միջեւ պայմանագիր է կապված՝ Ալբանիայում շահերի ազդեցութիւնը երկուստեք որոշելու մասին։

—

Տօկիօ.—«Եամատօ Սիմբունը» «Ռուսաստանի եապօնատեացութիւնը» յօդուածի մէջ կշտամբում է կառավարութեանը, որ չափազանց հանգիստ վերաբերմունք է ցոյց տալիս դէպի Պրիամուրի ռուս իշխանութիւնների դեղին ցեղի դէմ գործադրվող միջոցների նկատմամբ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

«Հօրիզօնի» երեք համարներում պ. Քաղաքացին քննադատութեան է ենթարկում այն հինգ անձերի (որոնց թւում եւ իմ) վարմունքը, որոնք յօբելեանական յանձնաժողովի ընտրութիւնից յետոյ անդամակցութիւնից հրաժարվեցին։ Սրանցից երկուսը, պ. Սպէնդիարեան եւ ես, ներկայ էինք ընտրութեանը եւ համաձայնութիւն էինք յայտնել ընտրվել՝ ժողովում կազմված ցուցակով, ուստի եւ մեր հրաժարվելը աւելի եւս մեղադրելի գործողութիւն է համարվում։

Ես, միայն իմ կողմից, անհրաժեշտ եմ համարում, որչափ կարելի է հակիրճ կերպով, այս առիթով բացատրութիւն տալ։

Նախ եւ առաջ՝ կտրականապէս հերքում եմ պ. Քաղաքացու պնդումը, իբր թէ «Մշակի» խմբագիրները մեզ արգելել են մշակականութեան ներկայացուցչի տիտղոսով մասնակցել յանձնաժողովին։ Այդպիսի արգելք չէ եղել եւ չէր կարող լինել եւ ոչ իսկ հեռաւոր ակնարկութիւն այս մասին խմբագիրների կողմից։ Այդ հրաժարման միտքը իմ մէջ ինքնուրոյնաբար ծագեց հէնց նոյն րօպէին՝ երբ լսեցի, որ պ. Քալանթարը հրաժարվում է։ Եվ պատճառը պարզ է։

Ժողովի օրը, երբ ընդմիջումի ժամանակ սրա-նրա հետ բանակցում էի ժողովից այդ ժամանակ բացակայ Հ. Առաքելեանին եւ ընտրելիների ցուցակը մուծելու մասին՝ հանդիպեցի հակառակորդ, աւելի մեծ թվով ներկայացած կուսակցութեան կողմից մերժման։ Ես իմ հրաժարականը չը կապեցի այդ մերժման հետ, համերաշխութեան գաղափարի համար զոհելով Հ. Առաքելեանին, մանաւանդ որ ինձ խոստացան 6 անուն դնել մշակականներից, 6 անուն հօրիզօնականներից եւ 2 անուն ուրիշ խմբակցութիւններից։ Եվ այս կերպով էլ ցուցակը կազմվեց (իշխ. Մ. Թումանեանի ձեռքով)։ Ես բավարարութիւն գտայ եւ պ. Սպէնդիարեանին յորդորեցի նոյնպէս համաձայնել, քանի որ հավասարութեան սկզբունքով է կազմված ցուցակը։ Սակայն երբ նիստը վերաբացվեց՝ Ա. Յարութիւնեանը ներկայացրեց մի ցուցակ, որի մէջ մշակականներից միայն 4 անուն էր մտցված, մնացած 10 անունը կազմված էր առանց մեր կողմի համաձայնութեան՝ իրանց ընտրութեամբ։ Ես հրաժարվեցի ընտրվել. շատ թախանձանքներից եւ պայմանավորումներից յետոյ՝ համաձայնեցին մի անուն էլ (տիկ. Դանիէլբէգի) աւելացնել մշակականների կազմի մէջ, եւ ես (ինչպէս եւ պ. Սպէնդիարեանը) թէկուզ դժկամակութեամբ համակերպ եղայ եւ ընտրվեցի։

Կարծեմ պարզ է, որ իմ համաձայնութիւնը պայմանավորված էր մշակականների հինգ ներկայացուցչի մասնակցութեամբ այդ յանձնաժողովի մէջ։ Արդ՝ երբ պ. Քալանթարը, ինձանից միանգամայն անկախ, եւ ժողովից բացակայ լինելու պատճառով լիակատար ձեւական իրավունքով, հրաժարվեց անդամութիւնից՝ սրանով հինգի ցանկը խախտվեց, ոչնչացավ այն պայմանը, որով ես համաձայնել էի ընտրվել, ուրեմն եւ ես ձեւականօրէն կատարեալ իրավունք ունէի հրաժարվելու։

Ի հարկէ, կարող էի եւ չը հրաժարվել, կարող էի չօգտվել իմ ձեւական իրավունքից։ Բայց այստեղ առաջ եկավ իմ մէջ բարոյական պարտականութեան զգացումը։ Պ. Քալանթարը ոչ միայն մի անդամ էր մշակականների հնգի ցանկում, այլ եւ խմբագիր էր «Մշակի»։ Քանի որ նրա անունը կար յանձնաժողովի ցանկի մէջ՝ ամեն մարդ կը հասկանար, որ «Մշակը» եւս մասնակից է նրան, բայց երբ երկու խմբագիրներից ոչ մէկի անունն էլ չը լինէր, մանավանդ երբ Ա. Քալանթարը հրապարակով, իբրեւ բողոք, հրաժարվում էր մասնակցութիւնից՝ բոլորն էլ կը հասկանային, որ «Մշակը», յանձին իր խմբագիրների, չէ մասնակցում այդ յանձնաժողովի ունենալիք գործունէութեան. իմ անվան ներկայութիւնը յանձնաժողովի անդամների շարքում հարկավ չէր բացատրվի իբրեւ ներկայացուցչութիւն «Մշակի» կողմից (քանի որ ինքը խմբագիրը հրաժարվում էր), այլ իբրեւ մի հերձված, դավաճանութիւն «Մշակի» դէմ, որի հետ տասնեակ տարիներ կապված եմ եղել։ Իմ քաղաքացիական պարտքն էր հրաժարվել, դա անձնական պատվի փափկանկատութիւն էր։ Ես չէի ընտրված իբրեւ սոսկ Ստ. Մալխասեանց, կամ իբրեւ պատգամավոր Յօհանեան դպրոցի կողմից, այլ իբրեւ մի անդամ մշակական կուսակցութիւնից։ Կարո՞ղ էի մնալ, իբրեւ այսպիսի՝ անդամ այն յանձնաժողովի, որից պաշտօնապէս հեռացել էր «Մշակը»։ Եթէ պ. Քաղաքացին կամ այլ ոք, նոյնպիսի պայմաններում ուրիշ կերպ վարվէր՝ ես վատ կարծիք կը կազմէի նրա մասին։

Պ. Քաղաքացին անտես անելով այս գլխավոր պատճառը իմ (եւ միւսների) գրավոր հրաժարականի՝ ծանրանում է մեր միւս մոտիվի վրա, թէ մենք համակարծիք ենք եղել պ. Քալանթարին, եւ արտաքուստ իրավացի կերպով ինձ (եւ պ. Սպէնդիարեանին) մեղադրում է անհետեւողականութեան մէջ, որ ժողովի ժամանակ մեզ յայտնի էին այն պայմանները, որոնց դէմ բողոքում է պ. Քալանթարը, եւ այնու ամենայնիվ համաձայնեցինք ընտրվել, իսկ յետոյ խօսքերս դրժեցինք։ Պ. Քաղաքացին այս կէտում էլ մոռանում է, որ ժողովի ժամանակ էլ ես (ինչպէս եւ պ. Սպէնդիարեանը) նոյն մտքով խօսեցի, ուրեմն հէնց ժողովի ժամանակ էլ համակարծիք էի, բայց հասարակութիւնը, որին ի գիտութիւն հրատարակվելու էր մեր նամակը, կարող էր թիւր կարծիքի լինել մեր մասին, ենթադրելով թէ մենք այդ հարցերում պ. Քալանթարից տարբեր տեսակէտներ ենք ունեցել։ Երկրորդ՝ որ մեր նամակին ստորագրել էին եւ այն անձերը, որոնք ներկայ չէին եղել ժողովին, ուստի նրանց հնարավորութիւն պէտք է տրվէր այդ խօսքերով որոշել իրանց վերաբերմունքը դէպի այն պայմանները, որոնք պատճառ եղան պ. Քալանթարի հրաժարականի։

Ի վերջոյ պէտք է յայտնեմ, որ իմ հրաժարումը չէ կրում բողոքի կամ բօյկօտի բնաւորութիւն, այլ մի բարոյական պարտականութեան կատարման ակտ է։

Ստ. Մալխասեանց

ՑՈՎՆԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՄԱՍԻՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ

«Հօրիզօն» թերթի մէջ երևաց մի յօդուած Ցովնանեան դպրոցի ուսումնական մասի դրութեան վերաբերմամբ, որ պարզ ցոյց է տալիս, թէ նրա հեղինակը, գրիչ ձեռք առնելով՝ գնահատելու համար դպրոցի տեսուչ Ս. Մալխասեանցի մանկավարժական գործունէութիւնը, հազիւ ճշգօրէն ծանօթ է թէ դպրոցի ուսումնական դրութեան և թէ մանկավարժի պաշտօնի հետ։ Յօդուածի մէջ շատ բան արժանի չէ լուրջ ուշադրութեան, որովհետև տենդենցիօզ բնաւորութիւն է կրում։ Ես կանգ կառնեմ միայն երկու հիմնական կէտերի վրայ։

Արդէն առաջին տարին չէ, որ ինձ պատահում է կողմնակի դիտել աշխատութեան ընթացքը դպրոցում, իսկ այս տարի նոյն իսկ պատահեց կարդալ բարձր դասարանների աշակերտուհիների գրաւոր աշխատանքները (շարադրութիւններ առաջարկված թեմայի վրա) ռուսերէն լեզուով, և ես միշտ ուրախալի տպաւորութիւն եմ ստացել։ Հաճելի է տեսնել, թէ ինչ եռանդով պատանիները աշխատում են իւրացնել մի լեզու, որը չեն լսում տանը, որին դպրոցը կարող է բաժին հանել օրական մի ժամից ոչ աւելի ամեն մի դասարանում։

Բոլորովին բնական է, որ աշակերտուհիների կազմը և այն պայմանները, որոնց մէջ դաստիարակվում են հայկական խուլ գաւառից դպրոց մտնող երեխաները, չեն կարող արտադրել ռուսաց լեզուի անբիծ ուսումն։ Գիմնազիաներում, ուր ամբողջ դասաւանդութիւնը կատարվում է ռուսերէն, ուր աշակերտները օրէնը 5 ժամ լսում են կանոնաւոր ռուսական խօսք, տեղացի տղաներին դժուարութեամբ է աջողվում լեզուն, եթէ նրանք չեն լսում այդ լեզուն։ Այն պահանջների սահմաններում, որ միայն կարելի է անել այն աշակերտուհիներից, որոնք սկսել են ծանօթանալ ռուսաց լեզուին միայն դպրոցական նստարանից, հարկաւոր է ընդունել, որ ռուսերէն լեզուի ուսուցման գործը Ցովնանեան դպրոցում ոչ միայն գոհացուցիչ է, այլ բոլորովին լաւ։

Չէ՞ որ աշակերտուհիները բացի դպրոցից՝ ռուսերէն լեզուի դասի ժամին՝ չեն լսում ռուսական խօսք, իսկ եթէ և լսում են, աւելի լաւ էր որ չը լսէին, որովհետև այն լեզուն, որով նրանք կարող են խօսել տանը, միայն կաղճատէր և կաղաւաղէր այն, ինչ որ աշակերտուհիները դպրոցում իւրացրել են մի ժամվայ մէջ։

Ինձ չեն յանդիմանի չափազանցութեան մէջ՝ եթէ ասեմ, որ Ցովնանեան դպրոցի աշակերտուհիներից պահանջել իմանալ ազատօրէն ռուսաց լեզուն, այդ միևնոյնը կը լինէր, եթէ մենք պահանջէինք գիմնազիստներից՝ իմանալ գրականութիւնը և կարողանալ ազատ խօսել-ու գրել նոր լեզուներից մէկով։

Յօդուածը շօշափում է նաև ոչ պակաս շահեկան հարց՝ մանկական երեկոյթների մասին, բայց շօշափում է ոչ-կանոնաւոր լուսաբանութեամբ։ Իբրև իսկական մանկավարժ՝ դպրոցի տեսուչը գիտակցել է մանկական ներկայացումների ամբողջ նպատակայարմարութիւնը. մանկավարժական մարմինը, գլուխ ունենալով տեսչին, չէ խնայում իր ույժերն՝ այդ գեղեցիկ միջոցն իւրագործելու, մանկական ներկայացումն պատրաստելու համար, որ այնքան ոգևորում է աշխատանքը, ստեղծում է կենդանի կապ երեխաների, ուսուցչի և դպրոցի միջև։

Ինձ անձամբ պատահել է ներկայ լինել ընտանեկան երեկոյթներից մէկին, և ես առանձին հաճութեամբ դիտել եմ մանուկների փայլուն փոքրիկ դէմքերը. նոյնպէս ոչ պակաս հաճոյքով լսել եմ, թէ ինչպէս II—III դասարանների աղջիկները պարզ և մտացի առոգանութեամբ արտահանում էին ռուսական գրական արտադրութիւնը. իսկ դա գեղեցիկ կերպով ցոյց է տալիս նախաձեռնողի և ղեկավարների մանկավարժական փորձառութիւնը։ Չը պէտք է մոռանալ, որ Ցովնանեան դպրոցի սանուհիները գրեթէ բացառապէս աղքատ, անկուլտուրական միջավայրից են, յաճախ իրանց մօտ՝ տանը զրկված են գգուանքից ու ջերմութիւնից, զրկված են խելացի զուարճութիւնից։ Երեխաները յաճախ կոպիտ հայհոյանքից, թանձրացած գորշ մթնոլորտից ու խաւարից բացի ոչ մի բան չեն տեսնում։ Երեխաներին հնարաւորութիւն է տրվում շնչել մաքուր օդ, ապրել, զգալ՝ որ սիրում են իրանց։

Որքա՜ն կենսարար, հոգեպարար ճառագայթ պէտք է լինի երեխայի համար այդ մանկական ներկայացումը, գուցէ միակ զուարճութիւնը։ Ինչպէ՜ս երախտագէտ են երեխաները այն հոգածութեան համար, որ նրանք տանը չեն տեսնում։ Երեխաներն ապրում են, երեխաները երջանիկ են. և դա բարձրագոյն վարձատրութիւնն է ուսուցչի համար, նրա լաւագոյն նպատակը։ Մանկավարժի պաշտօնը այն դպրոցում, որի սաները շատ բան են դուրս տանում նաև ընտանիքից, համեմատաբար, թեթև է, իսկ այն մանկավարժի պաշտօնը, որին վիճակված է ոչ միայն ուսուցանել, այլև լրացնել այն անհրաժեշտը, որ չէ տալիս ընտանիքը, թէև պէտք է տայ, որին վիճակված է մեղմացնել միջավայրի կացութիւնը և դաստիարակել երեխայի հոգին ջերմ կարեկցութիւն և մերձաւորութիւն ցոյց տալով նրան, —չափազանց ծանր է։

Մանկական ներկայացումների կազմակերպութիւնը պէտք է շեշտել իբրև լաւագոյն ծառայութիւններից մէկը պ. Մալխասեանի, որ ունի ոչ թէ մի տասնեակ տարիների մանկավարժական փորձառութիւն։ Հեշտ է քննադատել, այլ աւելի հեշտ է քանդել։ Դժուար է շինել. անխրախուսական է շինողի գործը։ Փորձեցէք մտնել դպրոց, քննել, թէ ինչ տեսակ է մանկավարժին տրված նիւթը, մօտեցէք խնդրին սիրով, և այդ ժամանակ միայն դուք կարող կը լինէք մանկավարժի անշահասէր ու շիտակ ծառայութեան կանոնաւոր գնահատութիւնը կատարել։

Դժուար է քանդել, դժուար է խորհուրդ տալ։ Ամեն մի խելացի խորհուրդ երախտագիտութեամբ կը լսվի իսկական մանկավարժի կողմից։

Ով չէ կարող շինելը, թող չը ձգտէ քանդել պատրաստ շինութիւնը, թող չը խանգարէ շինողին։

Ուսուցիչ Թիֆլիսի Օրնաբանեալ Կայսր Ալէքսանդր I արական գիմնազիայի՝

Կ. Ասլանեան

—

Տպագրելով այս յօդուածը, որ պատիւ է բերում նրա հեղինակի արդարադատութեան զգացումներին, մենք պէտք է աւելացնենք մեր կողմից, որ եթէ «Հօրիզօնը» յանկարծ, առանց որևէ առիթի, տեղ է տուել Ս. Մալխասեանցի դէմ մի յօդուածի, գրված մի անձի կողմից՝ որ բնաւ որևէ առնչութիւն ու կապ չէ ունեցել Ցովնանեան դպրոցի հետ, որ չէր կարող ծանօթ լինել դպրոցի ներքին կեանքին, դա, անշուշտ, առանց նպատակի չէ, և, հաւանօրէն, մենք շուտով կիմանանք, թէ «որտեղ է թաղված շան գլուխը»։

Խմբ.

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏ. ԸՆԿ. ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Լոյս տեսաւ Ընկերութեան տեղեկագիրը 1912 թ. գործունէութեան մասին։

Ըստ այդ տեղեկագրի, Ընկերութիւնը ունեցել է մշտական անդամ 36, իսկական անդամ 438 և աշխատակից անդամ 36. Տարվայ ընթացքում տպվել է 6 գիրք և 9 համար «Հանրային Մատենադարանի», ուրեմն ընդամենը 15 գիրք։

Մուտք 1912 թ. ընթացքում ունեցել է 13,760 րուբլի, որից 10,000 ր. նուէր Մանթաշեանի ժառանգներից (բացատրված չէ ինչ նպատակով, անձեռնմխելի է թէ գործադրելի), ուրեմն իսկական մուտք ունեցել է 3760 ր. անդամավճարներից, մանր նուէրներից, գրքերի վաճառումից և այլն։ Ծախք եղել է 12,207 ր., այսինքն ծախսվել է ստացված գումարի մեծ մասը, ուրեմն և Մանթաշեանների նուէրը, որից երևում է, որ այդ գումարը անձեռնմխելի չէ եղել եւ մի տարում ծախսվել է։ Ծախքերի հաշւում կարդում ենք՝ Գիւտ ա.-քահ. Աղանեանին տրված է ճանապարհածախսի համար՝ 627 ր., իսկ Գր. Վարդանեանին՝ 100 ր.։ Այդ գումարները տրված են նրանց, որպէսզի ճանապարհորդեն զանազան տեղեր և նուէրներ հաւաքեն յօգուտ Ընկերութեան։ Արդ՝ վերստուգող յանձնաժ. զեկուցումից երևում է, որ Գ. ք. Աղանեանը բերել է 1000 ր., իսկ Գր. Վարդանեանը 39 ր., ուրեմն ծախսվել է 727 ր. և ստացվել 1039 րուբլի, կամ այլ խօսքերով՝ հայ հասարակութիւնից դուրս է եկել 1039 ր., իսկ Ընկերութեան դրամարկղը մտել միայն 312 րուբլի։ Զարմէր այսպիսի մի չնչին գումարի համար պահանջել հասարակութիւնից այդքան մեծ զոհողութիւն, թէև եթէ ընդունել որ մշտական և տարեկան անդամների մի որոշ թիւ ստացվել է շնորհիւ Գիւտ ք. Աղանեանի ճանապարհորդութեան, այդ դէպքում նրան տրված 627 ր. մեծ ծախք չէ։

Տեղեկագրի մէջ յիշված է, որ երբ Գիւտ ք. Աղանեան բանակցել է Պետական Դումայի անդամ Միլիւկօվի հետ, որ սա գայ Թիֆլիս և կարդայ դասախօսութիւններ յօգուտ Ընկերութեան՝ արևելեան և հայոց խնդիրների մասին, և երբ Միլիւկօվը ընդունել է Ընկերութեան առաջարկը։ Միլիւկօվը եկաւ Թիֆլիս ապրել ամսին և ոչ մի դասախօսութիւն չը կարդաց յօգուտ Ընկերութեան։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Տարօրինակ գարուն

Նոր-Բայազէտ, 27 ապրիլի

Չը նայելով, որ ուրիշ տեղեր, հարևան գաւառներում այս տարի աւելի խոր ձիւն էր նստել և հաստ շերտերով գետինը ծածկել (օր. Երևանի գաւառ Դարաչիչագի շրջանը և այլն), սակայն այդտեղի ժողովուրդն արդէն լաւ օրեր և անորժելի գարուն ունի, ցանքերը և արտերը փարթամ ու բարձրացած, այն ինչ մեղանում դեռ ցանքերը ծիլեր էլ չեն դուրս տուել, ցուրտը դեռ զգալի է ամենքի համար, ոչխար-տաւարը չէ կշտանում արօտով, եզների և կովերի մի մասը դեռ գոմերում կապված խոտ ու դարմանով են կերակրվում և այլն։ Զարմանալի տարօրինակ գարուն է մեզ համար. արև չը կայ, գետինը սառն, ուր ընկած սերմը շաբաթներով չէ աճում։ Ժողովուրդը ամեն կողմից դժգոհ է իր վիճակի վերաբերմամբ. ամբողջ 6—7 ամիս փակված իր խրճիթում սպասել է գարնան, բայց սա դեռ չէ ուզում բացվել։

Վար ու ցանքը թէպէտ շուտով վերջանալու է, բայց առ այժմ ոչ մի մխիթարական բան չէ ներկայացնում մեր շրջանի հողագործին, որը այս տարի շատ սահմանափակ քանակութեամբ ցանքեր ունի անելու։ Մի կողմից լծկանների նուազութիւնը, միւս կողմից սերմացուի, երրորդ կողմից մշակված հողերի սղութիւնը, չորրորդ կողմից ոչխարների արօտը և ցանքերը փչացնելու երկիւղը՝ մեր հողագործին դրել են անտանելի պայմանների մէջ։

Օր ըստ օրէ լծկան անասունները փոխանակ աւելանալու մեր ժողովրդի ձեռքում՝ պակասում են. տարեկան մի քանի տասնեակ լծկաններ կամ ծախվում են ընտանիքի պէտքերի համար կամ թէ «դաւխացած» (ծերացած) եզները մորթվում են նորերին փոխարինելու մտքով, բայց շատերին այդ էլ չէ աջողվում ձեռք բերել՝ քառապատիկ թանգ լինելուն համար։ Միւս կողմից՝ հողագործութիւնից զզվելով ոմանք ձեռք են վերցնում սեփական լծկաններ ունենալուց, քանի որ նրանց կերակրելը առասպելական դժուարութիւններ է առաջացրել մեր կեանքում։ Այդ է պատճառը, որ այս տարի տասնեակ լուծ եզներ պակասելով՝ վարողները ձեռքից ձեռք էին փախցնում կրկնակի գին վճարելով (շատերը փողով են ցանքեր անում)։ Նախկին տարիների փոխարէն՝ այս տարի չուլթ անողը մի չվան տեղը վարում էր 1 ր. 50 կ. վարձով, իսկ գութանով՝ 3 ր., այն ինչ անցեալներում չուլթը աշխատում էր 1 ր., իսկ գութանը՝ 2 ր.։

Որսորդ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ «Кавказъ»-ի ստացած տեղեկութիւնների համաձայն փոխարքայի առողջական դրութիւնը ապրիլի 19-ից մինչև 26-ը բաւարար էր։ Ապրիլի 26-ի երեկոյից տաքութիւնը փոքր ինչ աւելացաւ, որին և միացաւ բրօնխիտ. ապրիլի 28-ի առաւօտը կոմսը բաւական քնեց. տաքութեան աւելանալու հետ սկսված թուլութիւնը այժմ անցել է։ Զարկերակը կանոնաւոր է, շնչառութիւնը՝ ազատ, ընդհանուր ինքնազգացումը, ախորժակը և քունը բարելաւվում են։

◆ Թիֆլիսի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը մեկնել էր Բաթում Կովկասի փոխարքային այցելելու համար։ Բաթումում սրբազանին ընդունել են ոստիկանապետը և տեղական հայ հասարակութեան ներկայացուցիչները։ Մեսրոպ եպիսկոպոսը ներկայանալով փոխարքային վերադարձաւ Թիֆլիս։

◆ Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը իր վերջին նիստում որոշեց ապագայ պոլիտեխնիկումի համար յատկացնել կրկին 150 դեսեատին հողաբաժին դաշտային աշխատանքներ կատարելու Հալաբարի կամ Կուկիայի մասերում, ուր աւելի նպատակայարմար կը լինի։

◆ Պետական Դումայի երրորդ հողային մասնաժողովը ընդունել է այն օրինագիծը, որ վերացնում է շինականների պարտաւորական յարաբերութիւնները բէկերի հետ Զանգեզուրի և Ղազախի շրջաններում։

◆ Կիրակի, մայիսի 5-ին, Մթածմինդի եկեղեցում (ս. Դաւիթ սարի վրա, ուր թաղված է Գրիբօեդովը) կայանալու է վրաց նշանաւոր բանաստեղծ Իլիա Ճավճավաձէի մահարձանի օրհնութիւնը և բացումը։ Պատարագը սկսվելու է ժամը 9-ին առաւօտեան, իսկ հոգեհանգիստը և մահարձանի բացման հանդէսը ժ. 12-ին։

◆ Թիֆլիսում յունիս ամսում կայանալիք բժշկական համագումարի կազմակերպիչ մասնաժողովը հետևեալ որոշումներն է արել. համագումարի անդամներին ընդունելու համար հաստատել ենթամասնաժողով Մ. Ամբարդանեանի նախագահութեամբ, անդամներին քաղաքում տեղաւորելու համար հաստատել երկրորդ ենթամասնաժողով Մ. Աթաբէգեանի նախագահութեամբ։

◆ Ցիշեցնում ենք, որ այսօր, Արտիստական Ընկերութեան համերգային դահլիճում կը կայանայ երգիչ Շահ-Մուրադեանի և Պլշնօվի համերգը շատ հետաքրքրական ծրագրով։ Երկու անուանի արուեստագէտների անունները, չենք վարանում հաւատալու, որ կը գրաւեն լուրջ երաժշտութեան սիրահարներին բոլոր ազգութիւններից։

◆ Մայիսի 8-ից քննութիւն են տալու Թիֆլիսի արևելեան լեզուների դասընթացքներում սովորող օֆիցերները, որոնք յետոյ մեկնելու են արտասահման կատարելագործվելու։ Ցիշեալ անձինք ուսանում էին թիւրքերէն, պարսկերէն, արաբերէն և չինարական աշխարհագրութիւն։

◆ Մայիսի 1-ին, Կայսերական Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան նիստում, բժ. Լ. Օհանջանեանը մի հետաքրքրական ռեֆերատ կարդաց Հայաստանում հնուց տիրող բժշկութեան մասին։ Ռեֆերենտը ցոյց տուեց, որ Հայաստանում հին դարերում գոյութիւն ունէին բժշկութեան զանազան ձևեր, որ հայերը իւրացրել էին արաբներից։ Հին հեթանոսական Հայաստանում մի առանձին առասպել գոյութիւն ունէր բժշկութեան չաստուածուհի Աստղիկի մասին։ Վլադիմիր Մօնօմախի պալատական բժիշկը հայ էր։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Բուշօվիչին հրատարակել մի օրաթերթ ռուսերէն «Все» անունով։

◆ Պօտուի հին շինութիւնը, որ ներկայումս քանդված է, ինչպէս յայտնի է, ձեռք բերեց ազնուականների հողային բանկը, որը և որոշել է այդ տեղում կառուցանել սեփական շէնք։ Աշխատանքները կը սկսվեն յունիսից ինժեներներ Օբօլօնսկիի և Կալգինի ղեկավարութեամբ։

◆ Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքներում սկսվել են աւարտական քննութիւնները։

◆ Վերադարձաւ Թիֆլիս և ստանձնեց իր պարտականութիւնները թիւրքաց հիւպատոս Բէմիր-բէյը։

◆ Այսօր վրաց ակումբում տեղի կունենայ օպերային ներկայացում։ Կը տրվի «Տրավիատա» տ. Սարաճեվայի, պ.պ. Օրդայի, Սարաջևի և դիրիժոր Զէլէնիի մասնակցութեամբ։

◆ Երկրագործութեան դեպարտամենտը 11,100 րուբլի է յատկացրել Օզուրգէթում թէյի փաբրիկա կառուցանելու համար։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը խնդրում է մեզ տպել, որ ինքը շնորհակալութեամբ ստացել է նաւթարդիւնաբերական «Ի. Ե. Փիթօեվ և Ընկ.» վարչութիւնից յօգուտ ընկերութեան 300 րուբլի։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. մայիսի 4-ին նշանակված տարեկան ընդհանուր ժողովը յետաձգվում է։

◆ «Մեղու» աշխատանքի տան վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպել, որ ինքն յօգուտ Ընկերութեան ստացել է նաւթարդիւնաբերական «Ի. Ե. Փիթօեվ» ընկերութիւնից 100 րուբլի, որի համար վարչութիւնը յայտնում է իր շնորհակալութիւնը նուիրատուին։

◆ Երկուշաբթի, մայիսի 6-ին, բժ. Կարապետեանի այգում, Միքայէլեան փողոցում, Կ. Հայոց Ուսուցչական Միութեան նախաձեռնութեամբ կը կայանայ մանկական ցերեկոյթ։ Սկիզբն է ժ. 11-ին։

◆ Այսօր հասարակական ակումբում կը ներկայացվի «Ցիմար» պիէսը։

◆ Բագուի մահմեդական ժուռնալիստների մէջ ևս միտք է յղացել հիմնել մահմեդական ժուռնալիստներին փոխադարձ օգնող ընկերութիւն։

◆ Բագւում մայիսի 1-ի օրը մի քանի տեղ կատարվել են աննշան խուզարկութիւններ։ Ամբողջ օրը կեանքը քաղաքում և նաւթահանքերում անցել է նորմալ կարգով և առանց որևէ գործադուլի։

◆ Պեատիգօրսկում մայիսի 1-ից բացված է բժշկական սեզօնը։

◆ Վրիպակ.— «Մշակի» № 92-ում լոյս տեսած՝ «Բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի 30-ամեայ յոբելեանը» վերնագրով յօդուածում մի սխալ է սպրդել։ Յօբելեարին նամակով շնորհաւորողների թւում ոչ թէ Ա. Ահարոնեանն է եղել, այլ Աւ. Իսահակեանը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՍԷՐԸ ՇԱՀԻՐ-ԽԱՉԱՏՈՒՐԻ ԵՐԳԵՐԻ ՄԷՋ

Բնութեան մէջ կեանքի ու գոյութեան գաղտնիքը թաղնված է տարբեր սեռերի փոխադարձ ձգողական ույժի՝ սիրոյ մէջ։

Սիրոյ թագաւորութեան մէջ առաջնակարգ դերը պատկանում է սրտի թրթիռներին և զգացմունքներին. իսկ սրտի յոյզերի ու թռիչքների ամենացայտուն արտայայտիչը միշտ եղել է ու կը մնայ ալեխօսիկ բանաստեղծը իր զեղուն զգացմունքներով, իր մաքուր ոգևորութեամբ և պատկերաւոր, անմահ լեզուով։

Սէրը ծնունդ է առնում բանաստեղծի սրտում, թևաւորված դուրս է թռչում նրա շրթունքներից, երգում, գեղգեղում նրա քնարի լարերի վրա, և ապա՝ կամ ապականութեան գիրկը նետվելով՝ խղճալի մահանում, կամ բանաստեղծի երևակայական եդեմում յաւիտեան ապրում, յաւիտեան ծաղկում ու յաւերժ բուրում...

Արդեօք ինչ է եղել սէրը մեր բանաստեղծի համար, և ինչ արտայայտութիւն է ստացել նրա կեանքում. արդեօք նա բանաստեղծի սրտում առաջացրել է մի սոսկալի գեհե՞ն, թէ՞ եդեմական դրախտ։

Բանաստեղծն ինքն էլ այդ չէ իմանում, բայց նա համոզված է, որ տիեզերքի հրաշքներից մէկն էլ այն է, որ սիրոյ ջերմուցիչ ճառագայթների ազդեցութեան տակ՝ «անխօսն քերական ճարտար է դառնում», որ սէրը զտում, մաքրում է մարդու սիրտը, հոգին, զգացմունքները և պատրաստում է «դէպի երկինք գնալու ուղիղ ճանապարհ»։

Բանաստեղծը չէ երկրպագում ուրիշ աստուածների. նա չունի ուրիշ աղօթարան, որովհետև նա արդէն գտել է իր «անթառամ գանձը», իր աղօթարանը։

Պաշտած եմ յաւիտեան պատկերիդ պայծառ,
Աղօթարան եմ դու ես, սիրելիս։

Մարդիկ իրանց առօրեայ անցաւոր գործերի, հոգսերի մէջ մոռացել են իսկական երջանկութիւնը, ծաղրում են նրանք բանաստեղծի այդ վսեմ սէրը՝ «չիմանալով որ սուրբ սիրոյ բազարը» նրան է պատկանում, ով նրան ամեն բանից առաւել «սիրում է դուրեկան», քանի որ «բնատուր մի նուրբ ճաշակ պարգև է նրան վերնական», քանի որ «սիրահարներուն մէջ Խաչատուրի պէս սիրոյ նահատակ ոչ ոքին չէ տեսնել Աստուած»։

Բանաստեղծի մաքուր զգացմունքը, սիրաբեղուն բարբառը անօրինակելի են դառնում, երբ նա հանդիպում է անմահ նազելի օրիորդին, որն այնպէս զարդարուն է ծնվել, որ նրան անկարող է նկարագրել մարդկային տկար լեզուն. նա «անթառամ փայլուն ծաղիկ է. նա մշտաբաց դրախտի վարդ է. նրա գեղի առաջ նսեմանում է նոյնիսկ աստղերի փայլը, լուսնի լոյսը, որ թագ է կացել ամպերի ետքևում, և արեգակը նրան տեսած ամաչում է երեսը ցոյց տալ աշխարհին»։

Զարմանալի գաղափարական, վեհ ու վսեմ է բանաստեղծի սէրը դէպի իր սիրոյ առարկան. զարմանալի մաքուր, բիւրեղային է նա. մենք բանաստեղծի տենչերի, մրմունջների, սրտի բանկումների մէջ չը գտանք ոչ տափանք, ոչ մարմնական կիրք ու ցոփութիւն, որն այնքան տիրող շեշտն է կազմում ներկայումս քնարերգութեան մէջ, սկսած նրա ամենազօրեղ ներկայացուցիչներից մինչև անասնական կրքի փողոցային երգիչները։ Սէրը մեր բանաստեղծի սրբութիւն սրբոցն է. համբոյրի, գգուանքի մասին ակնարկ անգամ դուք չէք կարող գտնել նրա մօտ. նա նոյնիսկ վախենում է հայ աղջկայ ամօթխածութիւնը վիրաւորել և նրան աշխարհիս երեսին ամեն բանից բարձր գնահատելով բացագանչում է. «Թագաւորք պատիւ կը համարեն, համբուրել կարանան ոտիդ»։

Ապա ի՜նչպէս սիրտ կանէ գաղափարական մաքուր սիրոյ երկնախօս երգիչը լիրբ ու լկտի ակնարկներով, աֆեղ-ցիֆեղ առաջարկութիւններով մօտենալ իր սիրոյ նուիրական էակին,

«Երբ նա անթառամ եդեմայ ծաղիկ է, մշտադալար, մշտադարուն»։

Երբ՝ «բերանի շունչը մաքուր՝ քաղցր է կենսատու նեկտարից»։

Երբ՝ «ծամերը դաստա ռեհան՝ հոտովի միսկ ու ամբարից»։

Երբ՝ «հրեշտակաց դաս բոլոր խմբով եկաւ նրան տեսութիւն, երգեցին ովսաննա, տուին երկրպագութիւն»։

Երբ՝ «թափվեցին աստղերը երկնքից, տեսնելով լոյսը աչքերին, և ուր աշխարհում ընկաւ պատկերի շողքը, առաջ բերեց հրդեհ ու կրակ»։

Գուցէ ասեն, թէ այս բոլորից յետոյ էլ ինչ ունէր ասելու սիրոյ մասին Շահիր Խաչատուրը. բայց ո՛չ, նա լուսնի վրա չէ ապրում. նրա հետախոյզ խորազնին աչքերը թափանցում են կեանքի ամեն մի անկիւնը. նա իմանում է սիրոյ հրապոյրը, գիտէ վարդի ու սոխակի լեզուն, ճաշակել է և տանջանքի քաղցրութիւնը։ Արդեօք քի՞չ են այն բանաստեղծները, գրողները, մտածողները, որոնք համոզված են, որ սիրոյ մաքրութիւնը, նրա յաւիտենականութիւնը կայանում է տանջանքի, հեռաւորութեան և չը գոհացված զգացմունքի մէջ։ Գիտէ մեր բանաստեղծը, «որ սիրահարը նման է ծովն ընկած մարդու, որը ոչ դուրս գալ կարող է և ոչ մի ազատ օր տեսնել», որովհետև «տանջանքից փախչողը համ չի առնի սիրույը», որովհետև «սիրահարը նման է վառված ճրագի, որը սակայն երբէք չի հանգչում»։

Չի հանգչում և մեր բանաստեղծի ճրագը, կրակը, որը հեռու մարմնական սիրուց՝ շարունակում է երգել ու հրաշել նորահաս պատանու նման։

Սակայն տանջանքի յոյժ մտքերն խոյս թողնում են մեր բանաստեղծին, երբ նրա աչքերի առաջն է գալիս դարձեալ իր նազելու պատկերը. այլևս

Ուրիշ ոչինչ չեմ տեսնում,
Միմիայն քեզ եմ տեսնում,
Քեզանով այս աշխարհը
Եդեմայ պարտէզ եմ տեսնում։

Կեանքը վաղանցուկ, շուտաքայլ, իսկ Շահիրը գեղեցկութեան սիրահար՝ «չի կարող կեանք ունենալ երբէք մի սահաթ առանց գեղեցկի»։

Ախ աղջի՜կ, աղջի՜կ, այդ ինչ հուր ու կրակ, այդ ինչ գեհեր ու աստուածներ, այդ ինչ տառապ ու ծաղկունք, երգ ու ժպիտ, ծիծաղ ու լաց է թաղնված քո ծիրանածաւալ անմահ աչքերի մէջ, որ դու լափում ես բանաստեղծի ջանը, որին բացի քո անթառամ սիրուց ամեն ինչ սուտ ու սին է թւում աշխարհում։

Ո՛չ փառք, ոչ մեծութիւն
Բացի քեզ ու քեզանից,
Մէկ ուրիշ դրախտ չեմ ուզեր։

Հայ աղջիկ, դու բարձր ես թագից ու գահից, եդեմական դրախտից։

Թէպէտ թևերդ պակաս ա,
Բայց դարձեալ հրեշտակ ես։

Եւ այդ անմեղ հրեշտակը, այդ լուսնի կտորը բանաստեղծին միշտ

Դէպի լաւ, դէպի բարին,
Կը վառի, միշտ կը բորբոքի,
Բոլորովին կը փոխի, կը ծնի,
Կը տայ նոր ոգի։

Եւ այդ նոր ոգով զօրևորված նրա ականջին համնում են ինչ-որ երկնային պատարագի ձայներ, անուշ մեղեդիներ և «Սլանում է միտք ու հոգիս դէպի վեր նրա հետ այն ժամին»։

Գաղափարական սէրը չէ վերջանում այս աշխարհում, այլ նա շարունակում է ապրել յաւէրժ, յաւիտեան...

Դերբենդ

Արտաշ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Ամերիկահայ տարեցոյցը» Ա. և Բ. տարիներ, 1912 և 1913 թ. Թ. Մուշեղ արքեպիսկոպոսի, Բօստոն, տպարան «Պիլիկեան»։

Ահա և մի երրորդ տարեցոյց, որ սկսել է հրատարակվել Ամերիկայում անցեալ 1912

[illegible]

Հ. Ա.

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Անդրանիկը», Մաղաքիա արքեպ. Օրմանեան, 7-րդ տպ., Կ. Պոլիս, 1913 թ., էջ 961—1120, գ. 50 կ.: 2) «Աւետաբեր» [illegible], Զէյթունի գաւառաբարբառ, Կ. Պոլիս, 1913 թ., էջ 64, գ. 60 կոպ.: 3) «Ի՞նչ է Աստուածաշունչը կամ [illegible] պատմութիւն», [illegible], Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 84, գ. 20 կ.: 4) «Փնջիկ», [illegible] շարադրութիւններ, [illegible], 1913 թ., էջ 30, գինը 10 կոպէկ: 5) «La Situation des arméniens en Turquie, exposée par les documents 1908—1912», III. 6) [illegible]կութիւն Սիմֆերոպոլի [illegible]եցւոյ», հ. Համազասպ [illegible], Վենետիկ, 1913 թ., էջ 61. 7) «[illegible] Հին-Աստուածները և [illegible]անի յիշատակարանը», [illegible], Շուշի, 1913 թ., էջ 60, գ. 30 կ.: 8) «Բժիշկը», դրամա 3 գործ., [illegible], Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 58, գ. 15 կ.: 9) «[illegible]ից պատուհաս», կոմ. 4 գործ., [illegible]ոյեդովի, Թարգմ. Լևոն [illegible], Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 136, գ. 30 կ.: 10) Գի դը Մոպասանի I «Ծար[illegible]» և II «Զարդը», Թարգմ. Ռ. [illegible], Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 83, գ. 15 կ.:

ՄԱՄՈՒԼ

Պարսկաստանի գործերին քաջ ծանօթ [illegible], որ այժմ հաստատուած է Կ. Պոլսում, «Բիւզանդիոն» թերթի մէջ խօսելով Էջմիածնի վանքի կալուածների անցման՝ ռուսական գանձարանին և սրա միջոցով գիւղացիներին, հետևեալ առաջարկն է անում, որ ուշադրութեան արժանի է:

Էջմիածինը և կովկասահայը սակայն չը պիտի մոռնան՝ թէ այս գիւղերը հին մնացած աւանդներ են. կալուածներ, զորս պարսկահայերը հին ատենօք Մայր Աթոռին կտակեցին, և այսօր, որ ռուսահայերը ի վիճակի են պարսկահայ գիւղացիին օգնութեան հասնելու, մենք կը սիրենք յուսալ, որ անոնք անտարբեր չպիտի գտնուին: Պարսկաստանի մէջ խաղաղ ատեն երբեք հայահալած քաղաքականութեան դրութիւն մը չէ եղած, ջարդ չեն ունեցեր. մահլիւլի վիճակ չկայ. դարերէ ի վեր հայ հաստատութեան ափ մը հող ձեռքէ ելած չէ ոևէ անունով:

Իսկ այժմ հայուն դիրքը աւելի մխիթարական է վերջին հարիւր տարիներուն հետ բաղդատելով: Քաղաքներու մէջ պարսկահայն արտօնեալ դիրք մը ունի և երկրին կրօնական անփոփոխելի կանոնին համեմատ ազատ է յառաջանալ իր կարողութեան չափով: Սակայն ժողովուրդին մեծամասնութիւնը հողագործ դասակարգն է, ու այս վիճակը բարեբաղդութիւն մը ըլլալով հանդերձ՝ իր յատուկ ցաւերն ունի: Հայ գիւղացին հողատէր չէ. վարձկան մշակի դեր կը խաղայ, ու գիւղապետը ազատ է ուզած ատեն այնպիսի պայմաններ սահմանել, որ գիւղացին գաղթելէ զատ ուրիշ ընելիք մը չունենայ: Գիւղատէրը կրնայ բոլոր գիւղին ջուրը փոխադրել մերձաւոր քաղաք մը կամ ուրիշ գիւղ մը ու մշակին ապրուստը իր մէկ հրամանով անոր ձեռքէն կորզել: Գիւղատէրը կրնայ ամէն աշնան ցանքէն առաջ բոլոր գիւղացիները ճամբել, ըսելով թէ «Կամք չունիմ որ իմ գիւղս դուք մշակէք. կուզեմ ուրիշին վարձու տալ, կամ իմ քմահաճոյքս է զայն քանի մը տարի անմշակ թողուլ»:

Շահ-Աբբասի ատենէն մինչև Ալի Ասխար խան և Թաբէզի օրով, տասնըհինգ տարի առաջ հայ գիւղերու մեծ մասը խալիսա, այսինքն վեհապետական տան սեփականութիւններ էին: Ալի Ասխար խան արքունի գիւղերը ծախու հանեց, և հայ գիւղերուն մեծամասնութիւնը վիճակուեցաւ պարսիկ խաներուն: Սպահանի շուրջի գրեթէ բոլոր գիւղերը Բախտիարի խաները գնեցին շատ չնչին գիներով:

Այս ցաւալի տնտեսական տարկութենէն անհրաժեշտ կը գտնենք ազատել պարսկահայ գիւղացին: Արդէն քանի մը հայ գիւղեր, որ կը պատկանէին Ջիլլի Սուլթանին գերդաստանին, գնուեցան ու բաժնուեցան հայ գիւղացիներուն միջև: Պարսկական օրէնքները անընդհատ պատեհութիւններ կուտան ժառանգական խնդիրներու ատեն այսպիսի ազատագրական գործեր յաջողցնելու: Տեղւոյն վրայ, Թէհրանի, Սպահանի, Թաւրիզի մէջ ձեռնհաս հայերու տրամադրութեան ներքև պէտք է պատրաստ դրամ ըլլայ՝ միշտ պատեհ առիթը ձեռքէ չփախցնելու, երբ հայաբնակ գիւղ մը ծախու կայ, խնկոյն առնելու և ապա հողագործներուն մէջ բաժնելու համար: Որովհետև հայաբնակ գիւղերը բոլորը մէկ անգամէն ծախու չպիտի հանուին, այլ յաջորդաբար, երբ պատեհութիւնը ներկայանայ, զանոնք կարելի է գնել, հողերը գիւղացիներուն մէջ բաժնել ու անոնցմէ դրամը գանձել, պատրաստ ըլլալով՝ յաջորդ պատեհութենէն օգտուելու համար: Ուրեմն քանի մը հազար ոսկիով կարելի է Պարսկաստանի բոլոր հայ գիւղերը այս ձևով գնել ու զանոնք մշակող գիւղացիին սեփականութիւնն ընել: Թէհրանի մերձակայ Տահդուս հայ գիւղը քանի մը տարի առաջ կարելի էր հազար ոսկիով առնել, մինչ այսօր անոր գինը քսան հազարի մօտ է: Բախտիարի երկրին հայ գիւղերուն ամենաբարձր գինը տասնըհինգ տարի առաջ 500 ոսկի եղաւ, իսկ այսօր միևնոյն գիւղերը 10,000 ոսկի կարժեն, և երբ հայ ժողովուրդին մէջ բաժնուին, անոնց արժէքը անհամեմատ չափերով պիտի բարձրանայ: Մենք հաւատացած ենք որ՝ ուշիմ ընտրութեամբ՝ հաւատարիմ հայերուն ձեռքով կարելի պիտի ըլլայ այս գործն յաջողցնել, առանց ոևէ դրամական կորուստի: Նախնական մայր գումարը միշտ կը վերադարձուի իր արդար տոկոսներովը, և եթէ գնողը շահադիտական ոգիով ալ փափագի կատարել այս գործը, անոր արդիւնքներուն ապահովը կայ: Ուստի կը թելադրենք, որ Էջմիածինը նկատի առնէ այս խնդիրը. վանքին ծախուած կալուածներուն դրամներէն մէկ մասը տրամադրելի ընել հայաբնակ գիւղերուն գնումին համար և զանոնք բաժնել հողագործ բնակիչներուն մէջ. Պարսկաստանի օրէնքներն ամէն դիւրութիւն պիտի տան Մայր-Աթոռին՝ գիւղեր գնելու նոյնիսկ Էջմիածնի անունով, և այս գիւղերը շատ արդիւնաւոր են. այժմ հարիւրին տասներկուքէն մինչև քսան կուտան և մօտ ապագային հողին գինը երկրին մէջ անհամեմատ բարձրանալով՝ անոնք կրնան խիստ օգտակար ըլլալ: Եթէ Էջմիածնին դրամներէն կարելի չպիտի ըլլայ տրամադրելի գումար մը որոշել այս նպատակին, փափագելի է որ Վեհ. Հայրապետին հեղինակութեամբ Կովկասի մէջ ընկերութիւն մը կազմուի այս խնդիրն ուսումնասիրելու և մեր մատնանշած նպատակին հասնելու:

*) Ցաւելով ստիպուած ենք յայտնելու, որ այդտեղ [illegible] մէջ Ցանկը Գառադեանի [illegible] կերպով գտնվում է [illegible] մէջ: Դեռ 1908 թ. Յ. Գա[illegible] Ամերիկայի հայերի գաղթա[illegible] ընդարձակ աշխատութեան Ա. [illegible] 20 գլուխներից և համառում է [illegible] հաւանօրէն շուտով տպ. աշխա[illegible] «Մշակի» կամ «Արօրի» մէջ: Խմբ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 1 մայիսի

Ինչպէս լսում ենք, առաջիկայ տարվանից Թիֆլիսի Գայեանեան օրիորդաց դպրոցում պիտի աւելանայ երրորդ լսարան VII դասարանը:

Յիշեալ դպրոցում սովորող աշակերտութեան մեծ տոկոսը կազմում են չքաւոր դասի զաւակները, իսկ այդ դասը հազիւ հազ կարողանում է իր զաւակների ուսման և այլ պիտոյքների ծախսը հոգալ:

Վերոյիշեալ դասակարգին պատկանող ծնողները ներկայումս լսելով այդ լուրը՝ փոխանակ ուրախանալու՝ տխրում են:

Յիշեալ դպրոցի վարչութեանը ուսումն. տարվայ սկզբին յայտնի չէ եղել, որ առաջիկայ տարվանից պէտք է մի դասարան աւելանայ, ուստի և ամբողջ ուսումն. տարվայ ընթացքում անցել է այն բոլոր առարկաները, որոնց ուսուցումն անհրաժեշտ է նկատված վարժուհութեան վկայական տալու համար:

Արդ՝ պիտի ենթադրել, որ՝ եթէ առաջիկայ տարվանից բացվի VII դասարան, աշակերտութիւնը այդտեղ ոչ մի նոր բան չի սովորի, այլ մի աւելորդ տարի կը կորցնի:

Մեր կարծիքով, դպրոցի վարչութիւնը աւելի խելացի քայլ կանի, եթէ այս տարի էլ՝ ինչպէս անցեալ տարի՝ VI դասարանը վերջացնողներին աւարտական վկայականներ տայ, որով հնարաւորութիւն կը տայ չքաւոր ծնողներին մի փոքր թեթևութիւն զգալու:

Ծնող

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Կ. Պոլսում հեռագիր է ստացվել, որ Դամասկոսում և Բէյրութում յուզմունքներ են բռնկվել: Զօրքերի մի մասը պահանջում է իրան արձակել ծառայութիւնից:

◆ Կ. Պոլսում տիրում է չափազանց վտանգաւոր կացութիւն: Ամեն օր Թիւրք խուժանը ցոյցեր է անում ներկայ կաբինէտի դէմ: Փողոցները լի են ոստիկանական պահակախմբերով: Բ. Դրան շէնութիւնը շրջապատուած է ուժեղ զօրախմբերով: Մինիստրները դուրս չեն գալիս փողոց: Շարժումը կրում է նաև հակաքրիստոնէական բնոյթ:

◆ Չերնոգորական զօրքերը գրգռված են Սկիւտարը մեծ պետութիւններին յանձնելու վճռից: Սկիւտարի բերդապետը հրաժարական տուեց, յայտնելով որ չէ կարող ծառայել Նիկոլայ թագաւորին, որ այդպիսի քայլի դիմեց: Չերնոգորական մամուլը պահանջում է կազմակերպել ազերթներ Սկիւտարը յանձնելու առիթով:

◆ Վիէննայից հեռագրում են, որ Սերբիան, հակառակ տեղեկութիւններին, պահանջում է հրատարակել Բուլգարիայի հետ կապած պայմանագիրը: Իբր Սերբիան ապացուցագրեր ունի այն մասին, որ Շիւքրի-փաշան առաջինը անձնատուր է եղել սերբերին: Բուլգարները դիտմամբ բռնելիս են եղել սերբերի յաղթութիւնների հեռագիրները:

◆ Գերմանական գործարանները միայն ապրիլ ամսում Մոսկվէն են փոխադրել 30,000 հրացան:

◆ Վերջին հեռագիրները յայտնում են, որ չինական եղբայրասպան կռիւը անխուսափելի է: Երկու կողմից էլ տեսնվում են տենդային ընդարձակ ռազմի պատրաստութիւններ:

◆ Լ. Տոլստոյի «Յարութիւն» վէպը ժապաւէնի օգնութեամբ ցոյց է տրվելու կինեմատոգրաֆներում, ինչպէս Սենկեվիչի «Ցո՞ երթաս» վէպը:

◆ Ռուսական Բարձր Անձինք Բեռլին են մեկնում մայիսի 8-ին:

◆ Արդարադատութեան մինիստր Շչեգլովիտովը կովկասեան լեզուների դասընթացքները աւարտածներին առաջարկեց աննշան պաշտօններ, որի պատճառով և նրանք հրաժարվեցին Կովկաս մեկնել:

◆ Պետերբուրգի նահանգական ատեանը չը վաւերացրեց առաջադիմականների կուսակցութիւնը, պատճառաբանելով թէ կուսակցութեան նպատակը՝ ամրապնդել միապետական սահմանադրական սկզբունքներ՝ կարող է ազգաբնակութիւնից մեկնվել տարբեր կերպով:

◆ Իլիոդոր աբեղայի մօտ Ցարիցինում կատարվեց խուզարկութիւն:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

2 մայիսի

ՊԱՐԻԶ: Վախճանվեց յայտնի վիճակագիր Ալֆրէդ Դէֆօվալը:

ՍԱՄԱՐԱ: Ջրեն եկաւ:

ԼԻՆԿՕԼՆ: Ցիկլոնը ոչնչացրեց Սոխաբրտ քաղաքը: Սպանվեցին 9 հոգի. վիրաւորների թիւը մեծ է:

ԿԻԵՎ: Խարկովի դատ. պալատի յատուկ ատեանը դասային ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ խուզարկու բաժանմունքի նախկին պետ Միշչուկին և գործակալներ Պադալկին և Սմօլովիչին ճանաչեց մեղաւոր սպանված Իւշչինսկիի իրերը երեան հանելու մէջ և դատապարտեց նրանց մի տարով բանտարկութեան:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պետական Դումայի դատական բարենորոգումների մասնաժողովը ձայների մեծամասնութեամբ, ընդդէմ երեք օպպօզիցիոն ներկայացուցիչների և բարօն Մէյէնդորֆի, որոշեց անցնել այն օրինագծի յօդուածային ընթերցման, որ Ֆինլանդիայում կատարվող պետական յանցագործութիւնները ենթարկում է ընդհանուր օրէնքներին:

Արտաքին գործերի մինիստրը Պետական Դումային օրինագիծ ներկայացրեց յատկացնելու Չերնոգորիայի ազգաբնակութեան մատակարար օգնութեան համար 2.150,000 աւստրիական կռօնին հաւասար գումար:

Հանդէսով կատարվեց ակադեմիկոս Բեխտէրեվի գիտական գործունէութեան 35-ամեայ յոբելեանը:

Մինիստրների խորհուրդը անընդունելի գտաւ Դումայի 40 անդամի օրէնսդրական առաջարկը Պետերբուրգի համալսարանին կից բժշկական ֆակուլտէտ հիմնելու մասին:

ԼՎՕՎ: Սէյմի ընտրութիւնները նշանակված են յունիսի 17—25-ը:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թւի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը:
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ., Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: Պոստատար գնացքը № 4—10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 6 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 15 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 29 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 7 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—Պոստատար գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.: Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պոստատար գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրապոլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12 ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագոններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրապոլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12 ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.: Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրապոլ 11 ժ. 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.:

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բօրժօմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բօրժօմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր.: Պոստատար գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պոստատար գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.: Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պոստատար գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 32 ր. եր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26/25—(II և III կարգի վագոններով)—10 ժ. 50 ր. առ.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.: Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 3 ր. առ.:

ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ
Ցարսկի փողոցում, Պետական Բանկի դիմաց
ԾԱԽՎՈՒՄ Է
ԵՐԿՅԱՐԿԱՆԻ ՏՈՒՆ
փոքրիկ այգով: Նա բռնում է 228 քառ. սաժ. տարածութիւն, որ ունի բանկային պարտք: Պայմանների մասին տեղեկանալ Թիֆլիսում՝ Сергіевская ул. д. № 15, Վ. Գ. Կամսարականից:
(օ. մ.) 339. 3—3

Նեվրալգիա եւ գլխացաւ
Ես բժշկվեցի շնորհիւ ծրի դեղատոմսի:

Առողջութեան համբաւաբեր: Հաղորդում եմ այս դեղատոմսը ի գիտութիւն ընդհանուրի: Նա բուժել է ինձ, և ես շատ ուրախ կը լինեմ, եթէ նրանից օգտվեն և այլ տառապողներ: Մօտակայ դեղատնից կամ դեղավաճառանոցից խնդրէք 60 գրան Կէֆալդօլ-Ստօր 12 տաբլէտականներում: Ընդունէք 2 տաբլէտկա, որը խնկոյն կը թեթևացնէ Ձեր ցաւերը, իսկ դրանից յետոյ ընդունէք մի-մի տաբլէտկա իւրաքանչիւր ժամը մի անգամ, մինչև որ կատարելապէս առողջանաք: Ես ապշած էի այդօրինակ չտեսափոյթ բժշկութեամբ, սակայն իմ բժիշկը ինձ ասաց, որ այդ դեղատոմսը կազմված է ջղային հիւանդութիւնների յայտնի մի մասնագէտի կողմից: Այդ դեղը անփոխարինելի է ինֆլուէնցայի, ռէվմատիզմի և գլխացաւի ժամանակ: Միևնոյն ժամանակ նա բոլորովին անվնաս է:
(II. 68248—№ 4)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ? ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲՈՐՈՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՐԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ Գ. ԱՌԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՌԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Օ. Վ. ԳԷԵՎՕԿԱՑԱ-ԷՆԳԷԼ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նախասարդեանց
1. 0—47

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԷՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ"
ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց: Գործադրելու ձեռնարկը կցվում է արկղիկին: Իւրաքանչիւր մեծադեայ արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.:
Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր եւ թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ ընթացք:
ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека В. Конгейма.
Ուղարկվում է վերադիր վճարով: Ճանապարհածախսը պօստային սակագնով:
Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում:
(7.) 0—17

ՕԳՏՎԵՑԷՔ ԴԻՊՔԻՑ
Վաճառվում են Յ. Դաղբաշեանի բառարանների ՎԵՐՋԻՆ օրինակները
ՌՈՒՍ-ՀԱՅ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ գինը 8 ր. կազմած 9 ր.:
ՀԱՅ-ՌՈՒՍ. ԼԻԱԿ. ԲԱՌ., գինը 6 ռուբ., կազմած 6 ր. 50 կոպ.: Երկու բառարանները միասին 12 ր.: Ճանապարհածախսը հեղինակի վրայ: Դիմել՝ А. Дагбашяну. Коргановская ул. № 9. кв. 2 Въ г. Тифлисъ.
(Հ.Հ.) 265. 10—9

Լոյս տեսաւ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԿՈՒՍԻԿԵԱՆԻ
„ԳՐԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ"
(Խ. Աբովեան, Ս. Նազարեան, Ռ. Պատկանեան, Մ. Նալբանդեան, Ս. Շահազիզ)
Գինն է 1 րուբլի
Դիմել՝ Москва, Лазаревскій Институтъ Кусикянъ, կամ Тифлисъ, Коммерческій Банкъ, Мамиконяну.
(Հ. Հ. Ե. Կ.) 330. 5—3

Լոյս տեսաւ Պետերբուրգի հայ ուսանողութեան հրատարակութեամբ
„ՇՈՂԵՐ"
ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ-ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Բովանդակութիւն

I. Գրական-գեղարուեստական բաժին. 1) Անտառը վրդովված էր, Դ. Դեմիրճեան. 2) Տենչ. բան., Նիկ. Բեալաշեան. 3) Կարօտ, Գ. Նազարեան. 4) Երազ, Գ. Նազ. 5) *** բան., Հ. Մազմանեան. 6) *** բան., Ցակ. Այվազեան. 7) Սէգա, Գ. Մեսեան. 8) Թախիծ. բան., Մենուհի. 9) *** բան., Հրանդ-Համբար. 10) Գայիանէ, Կար. Միքայէլեան. 11) *** բան., Ցակ. Այվազեան. 12) *** բան., Հ. Մազմանեան. 13) *** բան., Հ. Մազմանեան. 14) Լիսի, Ար. Ցովհաննիսեան. 15) *** բան., Գ. Նազարեան. 16) *** բան., Ց. Խանլարեան, 17) *** բան., Լէյլի. 18) Ճանապարհին վրայ, բան., Սիմ. Առաքելեան. 19) *** բան., Նիկ. Բեալաշեան. 20) *** բան., Գ. Մեսեան:
II. Գրական-քննադատական բաժին. 21) Մուրացանը որպէս մտածող և գեղագէտ, Արսէն Տէրտէրեան. 22) Հոգեհիւանդաբանական տարրերը Շիրվանզադէի գրուածքներում, Ե. Ղարիբեան:
344 երես, գինը՝ Մէկ ռուբ.: Դիմել կովկասի հայ գրավաճառներին:
Ժողովածուի մէջ տեղ գտած բոլոր նիւթերը վարձատրվում են: Խնդրում ենք հեղինակներին ուղարկել խմբագրութեանս իրանց ճիշդ հասցէները:
Չը տպված նիւթերը յետ ստանալու համար պէտք է ուղարկել ճանապարհածախս՝ նամականիշներով մինչև մայիսի 20-ը: Հասցէն՝ СПБ., Хрустальная 20, кв. 4. Г. Месяну.
(Ե.Հ.) 325. 5—3

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
յայտարարում է ի գիտութիւն ճանապարհորդների և ապրանք ուղարկողների, որ Ընկերութեան շոգենաւ «Մէդի» (նաւապետ Բուլլ) մեկնում է Բաթումից Մարսէյլ, հանդիպելով Տրապիզոն, Սամսոն և Կ. Պոլիս
Հինգշաբթի, մայիսի 9-ին (մայիսի 22-ին 1913 թ. ն. տ.)
Տեղեկութիւնների համար խնդրում են դիմել Թիֆլիսի գործակալ պ. Ս. Կիւլպէնկեանին իր գրասենեակում, որ գտնվում է Արմենանկի բազարում՝ Գոստինի դվոր Մանթաշեանի: Հեռախօս № 7—21.
349. 1—1

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный